

MŪSU GIRIOS

Žurnalas apie miškus ir miškininkus

2024 / lapkritis

*Miškų grupės
Miškų įstatymo projekte*

*Pažangioji miškininkystė –
receptas Lietuvos ateities miškams?*

*Naujas kovos su žievėgraužiu
tipografu būdas*

DIDELIAIS KIEKIAIS SUPERKAME BERŽO RAŠTUS

nuo 16 cm skersmens

Informacija apie supirkimo kainas ir sąlygas internete www.likmere.lt
telefonais +370 340 60054, +370 687 51927, el. paštu info@likmere.lt

***Viskas dirbantiems ir besilksintiems miške –
Viskas vienoje vietoje***

- ▶ IŠKLAUSYSIME
- ▶ PAKONSULTUOSIME
- ▶ PARINKSIME GERIAUSIĄ, KOKYBIŠKIAUSIĄ IR PIGIAUSIĄ
- ▶ OPERATYVIAI ATVEŠIME TIESIAI PAS JUS, O JEI REIKIA IR Į MIŠKĄ

miskui.lt

UAB „MMC Forest“

Nausodžio k.,
Vėžaičių sen.,
96215 Klaipėdos r.
Tel. 8 673 51506
El. paštas info@mmc.lt
www.miskui.lt

4 Kronika

Aktualijos

- 6** A. KULIEŠIS,
A. KASPERAVIČIUS.
Miškų grupės Miškų
įstatymo projekte

Miškininkystė

- 8** N. KUPŠTAITIS.
Pažangioji miškininkystė –
receptas Lietuvos ateities
miškams?

- 11** Naujas kovos su
žievėgraužiu tipografu būdas

Valstybinių miškų urėdijoje

- 12** VMU koordinuojamas
projektas LIFE
ForestHabitatLT
pristatytas Briuselyje

- 13** Smirdėlės pelkėje
įgyvendintas hidrologinio
režimo atkūrimo projektas

Jubiliejus

- 14** VDU ŽŪA 100-mečio
proga apdovanoti
bendruomenės nariai

Augalų ligos

- 16** D. ČEPUKOIT,
D. BUROKIENĖ.
Baltažiedė robinija
(*Robinia pseudoacacia*) ir jos
grybiniai patogenai

Nauji leidiniai

- 17** Dovana gamtos mylėtojams

Miško flora ir fauna

- 18** S. PALTANAVIČIUS.
Lietuvos miškų paukščiai.
Juodoji žylė (*Parus ater*)
19 Lietuvos miškų žvėrys.
Mangutas
(*Nyctereutes procyonoides*)

Laisvalaikio kūryba

- 20** J. VITKAUSKAITĖ.
Geriausios draugės veidas

Atradimai

- 22** E. JANULEVIČIŪTĖ-
GŪIMERA.
Kelionė į kitą pasaulio pusę.
Indonezija. Balis.

- 26** Išėję negrįžti

Medžioklė

- 28** V. RIBIKAUSKAS.
Atvykėlis iš Tolimųjų Rytų

Laisvą minutę

- 30** Kryžiažodis

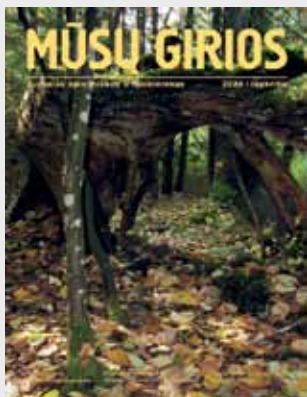
Prenumeruokite
žurnalą „Mūsų girios“ 2025 metams!

- Internetu - www.musu-girios.lt (nuspaudžius skydelį *prenumerata*);
- El. paštu - info@musu-girios.lt, rimondas@musu-girios.lt;
- Telefonu - +370 687 10616; ▪ Visuose Lietuvos pašto skyriuose.

PRENUMERATOS KAINA:

1 mėn. – 5 Eur, metams – 60 Eur; su nuolaida: 1 mėn. – 3,50 Eur, metams – 42 Eur.

LIEUVOS MIŠKININKŲ SAJUNGOS
ŽURNALAS

Leidžiamas nuo 1929 metų birželio
Indeksas 5057, su nuolaida – 5058

2024 m. lapkritis, Nr. 11 (919)

ISSN 1392-6829

LEIDĖJAS

Viešoji įstaiga „Mūsų girios“

Adresas korespondencijai:

P. d. 604, Vilniaus 16-asis paštas,
Nemenčinės pl. 2, 10001 Vilnius
Mob. tel. +370 687 10616

El. paštas: info@musu-girios.lt
rimondas@musu-girios.lt
rimondas.vasiliaskas@gmail.com

www.musu-girios.lt

@musugirios

Įmonės kodas 125302897

PVM mokėtojo kodas LT 253028917

A. s. LT887044060001501044

AB SEB bankas

Direktorius – vyr. redaktorius

Rimondas Vasiliaskas

Mob. tel. 8 687 10616

El. paštas: rimondas@musu-girios.lt,
rimondas.vasiliaskas@gmail.com

Spausdino UAB „Standart Impresa“

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, 02189 Vilnius
www.standart.lt

Tiražas 510 egz.

Kaina 5 Eur

Kaina su nuolaida 3,50 Eur

„Mūsų Girios“ (Our Forests) magazine
Editor-in-chief R. Vasiliaskas
PO Box 604, 16th Vilnius Post Office,
LT-10001 Vilnius, Lithuania

Redakcijos ir autorių nuomonė ne visada sutampa.

Už reklamos turinį redakcija neatsako.

„Mūsų giriose“ išspausdintus straipsnius ar jų
dalis perspausdinti galima tik gavus raštišką
redakcijos sutikimą ir su šaltinio nuoroda.

Redakcija pasilieka teisę redaguoti straipsnius.

Lapkričio 1 d. įsigaliojo liepos mėnesį Seimo priimti Želdynų įstatymo pakeitimai, įpareigojantys tam tikrais atvejais informuoti savivaldybes apie ketinamus šalinti medžius.

Nuo šiol norint pašalinti savivaldybės sprendimu paskelbtus saugotinus želdinius, augančius vidutinės ir aukštos įtampos antžeminių elektros tinklų apsaugos zonose, apie tai būtina informuoti savivaldybę ir gauti jos sutikimą.

Gavusi pranešimą apie ketinimą pašalinti saugotinus želdinius, savivaldybės vykdomoji institucija turės įvertinti, ar ketinami šalinti želdiniai kelia pavojų elektros tinklams ir išduoti sutikimą dėl jų kirtimo. Atsisakydama išduoti sutikimą savivaldybė privalės pagrįsti ir įrodyti, kad konkrečiu atveju numatomi kirsti želdiniai nekelia pavojaus elektros tinklams.

Taip pat įsigalioja reikalavimas pranešti savivaldybei apie ketinimą šalinti įstatyme nustatytų matmenų medžius, augančius visų požeminių inžinerinių tinklų apsaugos zonose. Gavusi tokius pranešimus, savivaldybė turės galimybę įvertinti, ar pranešime nurodyti medžiai nėra priskiriami saugotiniams želdiniams ir ar jų šalinimas gali būti vykdomas be leidimo.

Lapkričio 5 d. aplinkos ministras patvirtino Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklių pakeitimus, užtikrinsiančius sklandesnį, efektyvesnį ir šiuolaikiškesnį duomenų apie želdynus ir želdinius kaupimą ir šių duomenų naudojimą.

Savivaldybės duomenis teiks naudodamos Topografijos ir inžinerinės infrastruktūros informacinę sistemą, kuri leis kaupti duomenis apie želdynus ir želdinius vienoje vietoje.

Naujose taisyklėse numatyta, kad inventorizavimas vyks tik vieną kartą, o vėliau vykdoma inventorizuotų želdinių faktinių pasikeitimų stebėseną ir duomenų atnaujinimas.

Viena pagrindinių naujovių taisyklėse yra galimybė želdinius inventorizuoti grupėmis. Šis inventorizavimo būdas skirtas surinkti duomenis apie didesnę kiekį želdinių, esančių vienoje vietoje, kai nėra galimybės inventorizuoti kiekvieną želdinį individualiai. Grupių būdu duomenys renkami 2 etapais: iš pradžių surenkami pagrindiniai duomenys apie augančius grupėje želdinius, o antrame etape renkami jau išsamūs duomenys apie kiekvieną grupėje esantį, pirmame etape inventorizuotą želdinį.

Lapkričio 13 d. Vyriausybės posėdyje pritarta AM siūlymui beveik 300 ha išplėsti Širvintos valstybinio kraštovaizdžio draustinio teritoriją.

Draustinis bus plečiamas, įtraukiant į jo teritoriją 2 vietas, atitinkančias gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, – Širvintos upės slėnius ir dalį Širvintos upės slėnių

II. Jį išplėtus bus sudarytos sąlygos įsteigti buveinių apsaugai svarbią teritoriją.

Išplečiant draustinio teritoriją, bus užtikrinta tinkama EB svarbos natūralių buveinių ir saugomų rūšių apsauga: teritorijoje nustatytų vertybių stebėseną bus vykdoma Valstybinėje aplinkos monitoringo programoje nustatyta tvarka ir periodiškumu, o stebėsenos duomenys parodys, ar saugomų vertybių apsauga draustinyje efektyvi ir įgyvendinama tinkamai. Stebėseną vykdydys Dūkijos-Suvalkijos saugomų teritorijų direkcija. Šiuo metu Širvintos valstybinis kraštovaizdžio draustinis užima 1059 ha.

Lapkričio 13 d. sukako metai nuo Lietuvos zoologijos sodo atidarymo po rekonstrukcijos. Per metus zoologijos sodą aplankė beveik 560 tūkst. žmonių, kasdien sulaukta apie 1,5 tūkst. svečių.

Daugiausia svečių zoologijos sodą aplanko pavasarį ir vasarą. Gausiausia lankytojų grupė – suaugę asmenys, kurių zoologijos sode per metus nuo renovacijos pabaigos apsilankė daugiau nei 274 tūkst. Antroji pagal skaitlingumą grupė – vaikai nuo 3 metų, kurių per metus sulaukta kiek daugiau nei 201 tūkst. Lietuvos zoologijos sodas pritaikytas įvairiems lankytojų poreikiams, todėl sulaukiama būrio svečių senjorų (beveik 19 tūkst.) ir negalią turinčių lankytojų (16,1 tūkst.). Čia apsilankė apie 21 tūkst. studentų.

Lapkričio 15 d. Valstybinės miškų tarnybos specialistai lankėsi Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijoje, kur aplinkosaugos teisės magistrantūros studijų pirmakursiams pristatė VMT vykdomas veiklas, supažindino su šalies miškų valdymo struktūra, institucijų vaidmenimis, sprendimų priėmimo procesu ir informacijos valdymu – nuo jos surinkimo vykdam tiesioginius matavimus miške ir registravimo iki administracinių sprendimų priėmimo, miškų būklės vertinimo bei informacijos teikimo tarptautinėms institucijoms.

Lapkričio 16 d. grupė Lietuvos miškininkų sąjungos narių lankėsi Padauguvos ir Sitkūnų girininkijose ir domėjosi, kaip sekasi atkurti ąžuolynus valstybinės reikšmės miškuose. Apžiūrai pasirinkti želdiniai ir jaunuolynai, kuriuose pagal LR miškų valstybės kadastrą ir 2022 m. valstybinės miškų inventorizacijos duomenis pagrindine medžių rūšimi yra paprastasis ąžuolas, mišrintas su liepa, egle, juodalksniu ir beržu, taip pat grynai ąžuolynai. Medynų amžius – nuo 6 iki 16 metų.

Apžiūrėtas ir gana retas Lietuvoje paprastojo ir raudonojo ąžuolų bei paprastojo buko 22 metų amžiaus 0,3 ha ploto medynas. Išvykos dalyviai susipažino ne tik su ąžuolynų būkle natūroje, bet ir jų apsaugos, priežiūros ir ugdymo, miškininkystės priemonių taikymo problemomis.

Lapkričio 20 d. Vyriausybės posėdyje priarta AM pateiktoms Asvejos, Kurtuvėnų ir Anykščių regioninių parkų planavimo schemoms. Šie sprendimai leis optimizuoti parkų ribas, užtikrinti būtinas apsaugos kryptis ir priemones, taip pat subalansuoti rekreacijos, gyvenamųjų vietovių ir infrastruktūros plėtrą, išlaikant saugomų vertybių apsaugą.

Atnaujinant regioninių parkų ribų ir tvarkymo planus numatyta įsteigti naujus draustinus bei plėsti esamas teritorijas.

Lapkričio 24 d. Azerbaidžane pasibaigusi JT klimato kaitos konferencijoje (COP29) po ilgų derybų pasiektas susitarimas dėl besivystančių šalių tarptautinio klimato kaitos finansavimo tikslo po 2025 m., patvirtintos anglies dioksido rinkos mechanizmų taisyklės bei pasiekta pažangos dėl prisitaikymo prie klimato kaitos vertinimo rodiklių.

Išsivysčiusios šalys kasmet besivystančioms šalims skirs mažiausiai 300 mlrd. JAV dolerių viešųjų ir privataus sektoriaus lėšų. Jos padės besivystančioms šalims apsaugoti gyventojus ir ekonomiką nuo klimato nelaimių bei skatins investicijas į švarios energijos gamybą. Iki 2035 m. tarptautiniam klimato kaitos finansavimui visos šalys iš finansavimo šaltinių per metus mobilizuos 1,3 trln. JAV dolerių.

Besivystančios šalys, norėsiiančios pasinaudoti parama, turės atitikti nustatytus kriterijus. Finansavimo skaidrumas griežtai prižiūrimas – gautos lėšos bus naudojamos darnioms investicijoms pagal aplinkosauginio vientisumo principus.

ES ir valstybės narės – didžiausios tarptautinio klimato kaitos finansavimo donores: 2023 m. indėlis į metinį 100 mlrd. JAV dolerių tarptautinio finansavimo tikslą sudarė 1/3 visų lėšų.

Lietuvos miškininkų sąjunga kartu su VšĮ „LDK palikuonys“ renka paramą Ukrainos kovotojams už laisvę. Visa surinkta parama pristatoma 100% tiesiogiai savanorių pajėgoms.

Lietuvos miškininkų sąjungos
Paramos Ukrainai koordinatoriūs:
Kęstutis Markevičius
ukraina@miskininkusajunga.lt

PARAMA UKRAINAI
Ми підтримуємо Україну! Тобі не міškai!

■ Aplinkos ministerija parengė ir teikia derinti Pagrindinių miško kirtimų normos nustatymo metodikos projektą, kuriuo siūloma laikintis aplinkosaugos reikalavimų, sudarant sąlygas miškų atsinaujinimui užtikrinti tvarų ir subalansuotą miško išteklių naudojimą.

Projekte numatoma aiškiai apibrėžti kirtimų normos apskaičiavimo metodus, nustatyti naujus reikalavimus, kurie apsaugotų ekologiniu požiūriu jautrias teritorijas. Metodika parengta įvertinus Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo ir Miško kirtimų taisyklių pakeitimus.

Projekte numatomi pagrindinių miško kirtimų normos apskaičiavimo metodai: amžiaus klasių arba brandžių medynų ploto. Pagrindinių kirtimų norma visuose valstybiniuose miškuose ir kirtimų norma miškų savininkams, valdytojams ar naudotojams, valdantiems 500 ha ar didesnę miško žemės plotą, apskaičiuojama amžiaus klasių metodu, o miškų savininkams, valdytojams ar naudotojams, valdantiems iki 500 ha miško žemės plotą, kirtimų norma apskaičiuojama brandžių medynų ploto metodu.

Nustatoma, kad pagrindinių miško kirtimų norma amžiaus klasių metodu skaičiuojama III ir IV A grupių miškams naudojant Optimalaus naudojimo apimčių apskaičiavimo (OPTINA) modelį, taip siekiant apsaugoti vertingiausias ar socialiniu aspektu svarbius rekreacinius miškus, sudaryti sąlygas juose formuoti įvairiamžiams, įvairiarūšiems medynams, taikant gamtai artimos miškininkystės metodus. Numatyta, kad kasmetinė kirtimų norma neviršys nustatyto tolygaus naudojimo ploto daugiau kaip 20 proc., o medienos tūris apskaičiuojamas naudojant objektyvius duomenis. Kad būtų užtikrinta geresnė saugomų teritorijų apsauga, tikslinamas kirstiniams medynams nepriskiriamų teritorijų sąrašas, įtraukiant svarbias ekologines buveines, tokias kaip kurtinių tuokvietės.

Metodika įsigalios 2028 m. sausio 1 d., nes iki to laiko jau patvirtinta metinė valstybinių miškų pagrindinių miško kirtimų norma. Naujoji metodika padės aiškiau reguliuoti miškų kirtimų normas ir užtikrins, kad miškų naudojimas ne tik atitiktų teisės aktų reikalavimus, bet ir būtų tvarus bei darniai subalansuotas.

Prenumeruokite žurnalą „Mūsų girios“ 2025 metams!

- Internetu - www.musu-girios.lt (nuspaudžius skydelį *prenumerata*);
- El. paštu - info@musu-girios.lt, rimondas@musu-girios.lt;
- Telefonu - +370 687 10616; ■ Visuose Lietuvos pašto skyriuose.

PRENUMERATOS KAINA:

1 mėn. – 5 Eur, metams – 60 Eur; su nuolaida: 1 mėn. – 3,50 Eur, metams – 42 Eur.

Miškų grupės Miškų įstatymo projekte

Prof. habil. dr. ANDRIUS KULIEŠIS, dr. ALBERTAS KASPERAVIČIUS

Miškų grupė yra miškininkavimo, jo planavimo ir organizavimo pagrindinis vienetas. Lietuvos miškai, kaip ir Europos miškai pagal ūkininkavimo tikslus, ūkininkavimo režimą ir pagrindinę funkcinę paskirtį skirstomi į miško grupes arba klases.

Lietuvos miškininkystės praktikoje šiuo metu veikianti miško grupių sistema taikoma nuo 1994 metų, t. y. nuo pirmojo Miškų įstatymo priėmimo. Per 30 metų Lietuvos miškotvarka, Valstybinė miškų tarnyba atliko didžiulį darbą nuolatos tobulindama šią miško grupių sistemą, tikslingai atskirų grupių ribas. Atsižvelgiant į miškų auginimo trukmę – kelis dešimtmečius ar visą šimtmetį, svarbu išlaikyti ribas ir užtikrinti miško grupių tęstinumą visame miško auginimo laikotarpyje. Tik keičiantis miškininkystės praktikai, miško naudojimo pobūdžiui atitinkamai turėtų būti koreguojama ir miško grupių sistema. Pavyzdžiu galėtų būti greito auginimo – plantacinių miškų variantas, kuriems dėl specialaus ūkinio režimo yra išskirta atskira miškų grupė.

Pagal miškų prieinamumą medienai gauti Europos miškai skirstomi į prieinamus ir neprieinamus. Didžiąją dalį visai ar dalinai neprieinamų miškų sudaro saugomi ir apsauginiai miškai. **Įsikūrus „Europos Miškams“, atstovaujamiems „Ministrų konferencijos Europos miškams išsaugoti“ (MCPFE), ypatingo susidomėjimo sulaukė saugomi ir apsauginiai miškai. XX amžiaus pabaigoje Europos saugomuose ir apsauginiuose miškuose** buvo priskaičiuojama ne vienas šimtas skirtingais pavadinimais funkcinį miško grupių, kategorijų. Susivokti, planuoti, analizuoti miškų auginimo ir formavimo skirtumus, jų išsaugojimą, naudojimą tokioje gausybėje skirtingų grupių ir kategorijų buvo gana sudėtinga. Be to, pradėjus vertinti miškų tvarkymą Europos mastu, buvo labai svarbi bendresnė, palyginama tarp atskirų šalių europinio lygmens informacija. **Įvertinus įvairiose šalyse kiekvienai miškų teritorijai būdingas pagrindines ir visas kitas funkcijas, buvo prieita išvados, jog saugomuose ir apsauginiuose Europos šalių miškuose tikslinga išskirti tris miškų klases su panašios funkcinės paskirties ir panašaus ūkininkavimo režimo medynais.** Pirmos klasės miškuose buvo išskirti trys poklasiai, trečios klasės – du, taigi iš viso **trys klasės ir šeši poklasiai miškų su panašia tikslinė paskirtimi ir panašiu šių miškų tvarkymo – apsaugos režimu, siekiant užsibrėžto tikslo. Ministrų konferencijoje Europos miškams išsaugoti (MCPFE), vykusioje 2003 metais Vienoje, kurioje dalyvavo ir Lietuvos atstovai, buvo priimta saugomų ir apsauginių miškų klasifikacinė sistema, pagal kurią Lietuva, kaip ir kitos šalys, kas 5 metai, pradedant 2000 metais, teikia informaciją Europos miškams ir Pasaulinei miškų apskaitai. Priimant saugomų ir apsauginių miškų klasifikaciją 2003 metais Ministrų konferencijoje Europos miškams išsaugoti, buvo reiškiamas viltis, kad yra sukur-**

tas reikšmingas instrumentas, leisiantis sėkmingai organizuoti ir vykdyti miškų apsaugą, tvarkant saugomus ir apsauginius miškus ilgalaikėje perspektyvoje.

Saugomų ir apsauginių Europos miškų klasifikacinė sistema pagal MCPFE, 2003

Klasė 1. Pagrindinis miškų tvarkymo tikslas – biologinės įvairovės apsauga ir gausinimas.

1.1. Veikla be ūkinio poveikio. Galimas ribotas lankymas, moksliniai tyrimai nedarant žalos objektui.

1.2. Galimas minimalus poveikis. Kanopinių žvėrių, ligų, vabzdžių kontrolė, priešgaisrinė apsauga, leidžiami moksliniai tyrimai nedarant žalos objektui, lankymas, vietinių gyventojų ir bendruomenės poreikių tenkinimas.

1.3. Apsauga per aktyvią veiklą, siekiant specifinių objekto formavimosi, jo išsaugojimo tikslų. Įprastinė ūkinė veikla, atkūrimas, medienos ruoša, nesusijusi su objekto išsaugojimu ar specifinių tikslų siekimu, draudžiama.

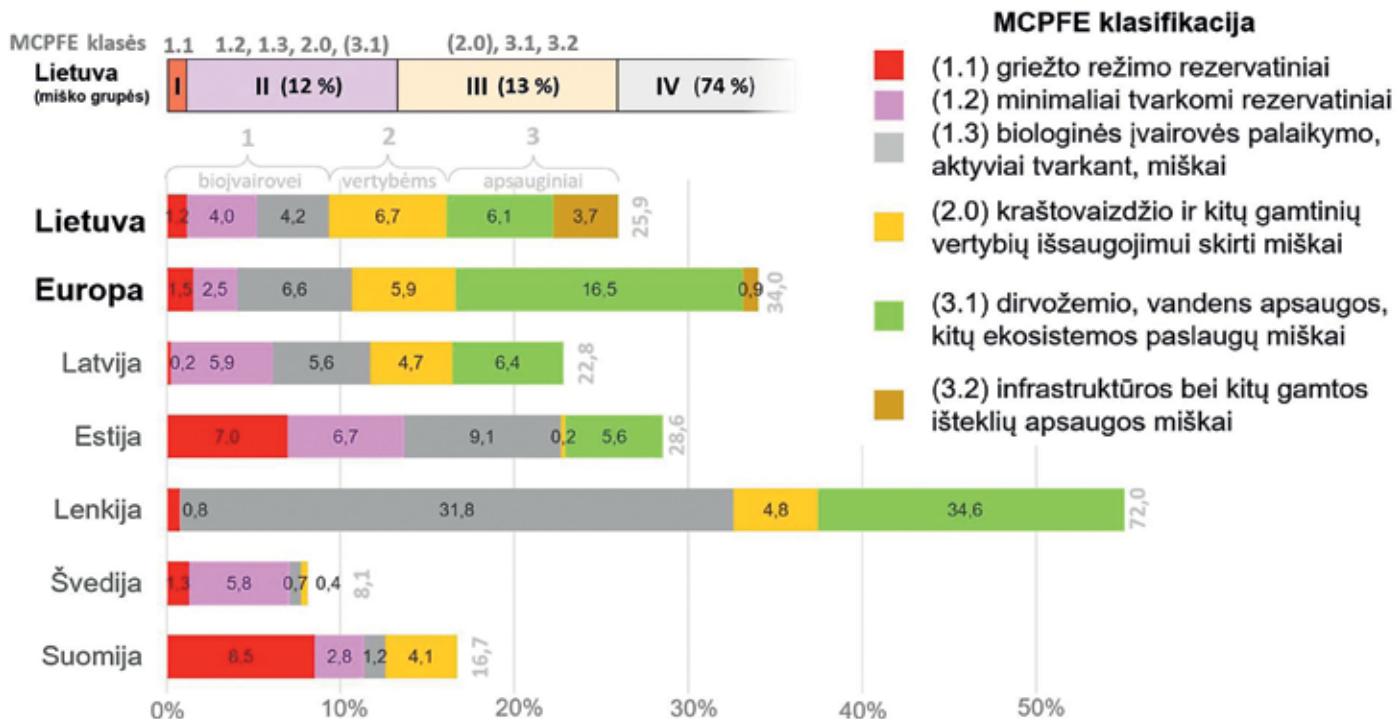
Klasė 2. Pagrindinis miškų tvarkymo tikslas – kraštovaizdžio ar specifinių gamtinių elementų išsaugojimas. Veikla yra siekiama kraštovaizdžio įvairovės, gamtinių, kultūrinių, estetinių, dvasinių, istorinių vertybių, specifinių gamtinių elementų išsaugojimo ir pagausinimo. Miško išteklių naudojimas – ribotas, bet kokia veikla neišvengiamai veikiama kraštovaizdžio charakteristikas ar specifinius gamtinius elementus draudžiama.

Klasė 3. Pagrindinis miškų tvarkymo tikslas – apsauginių miško funkcijų stiprinimas. Formuojami tvarūs, produktyvūs miškai, ribojamos miško ūkinės priemonės bei atlikimo būdai, mažinančios apsauginės funkcijos efektyvumą, medynų tvarumą, atsparumą neigiamoms veiksniams.

3.1. Vandens telkinių ir laukų apsaugos zonų miškai, skirti dirvožemio ir jo savybių, vandens kiekio ir kokybės išsaugojimui ir pagerinimui.

3.2. Miškai skirti ypač vertingų gamtinių, o taip pat kitų infrastruktūros objektų apsaugai.

Siekiant harmonizuoti Lietuvos ir Europos saugomų ir apsauginių miškų grupavimą, Lietuvos miškų institutas 2010 m. atliko jų lyginamąją analizę. Šios analizės rezultate skirtin-

Lietuvos ir aplinkinių Europos šalių palyginimas pagal MCPFE nustatytus miškų tvarkymo režimus (schemoje pateikta miškų ploto dalis pagal skirtingas klases)

gos funkcinės paskirties saugomi ir apsauginiai Lietuvos miškai buvo priskirti miško klasėms ir poklasiams pagal MCPFE 2003 m. klasifikatorių. Iš viso Lietuvoje išskirtos 28 saugomų ir apsauginių miškų kategorijos (skaičius neribojamas), suskirstytos į 3 klases ir 6 poklasis. Taip buvo pademonstruotas Lietuvos ir Europos saugomų ir apsauginių miškų skirstymo pagal skirtingos tikslinės paskirties grupes ir pogrupius palyginamumas. Svarbu, kad nacionalinėse miškų apskaitose atspindėtų visos miškų kategorijos, nustatytos MCPFE 2003 m. (pav.).

Lietuvos I–III miško grupių 2020 metais plotas prilygo 1–3 klasių plotui pagal MCPFE (pav.) Biologinės įvairovės išsaugojimui ir gausinimui, kaip ir apsauginiams miškams Lietuvoje tenka po dešimtadalį ploto. Kraštovaizdžio ir kitų gamtinių vertybių išsaugojimui skirti miškai šalyje užima apie 7 proc. Lietuvos miškai nuo Europos miškų labiausiai skiriasi mažesniais (2,7 karto) apsauginių miškų plotais. Didžiausi apsauginių miškų plotai Europoje tenka kalnuotoms šalims. Kitų miško klasių plotai, išreikšti procentais, yra gana panašūs. Pagal miško klasių plotų struktūrą Lietuvos miškai labiausiai artimi Latvijos ir Estijos miškams. Didžiausi I.1 klasės (rezervatinių miškų) plotai yra išskirti Suomijoje.

Kokie pokyčiai miško grupių sistemoje yra siūlomi teikiamame Miškų įstatymo projekte? Didžiausią nuostabą kelia siūlymas pateiktame įstatymo projekte miško grupių sistemoje atsakyti apsauginių miškų grupės. Tai labai svarbi miškų kategorija Europai ir Lietuvai. Pagal 2020 m. Europos miškų apskaitą apsauginiai miškai sudaro pusę visų saugomų ir apsauginių Europos miškų, Lietuvoje šie miškai užima 38 proc. saugomų ir apsauginių miškų dalį. Rekreaciniai miškai teikiamo įstatymo projekte yra pervadinti socialiniais, tokiais jie ir galėtų likti, skiriant jiems dabartinį 2B pogrupį. Atskira miškų grupė turėtų būti skirta pagrindė apsauginių miškų grupei, atskirai skiriant vandens laukų ir dirvų apsauginius (3.1 poklasis) ir svarbių infrastruktūros objektų apsaugai skirtus miškus (3.2 poklasis).

Įstatymo projekte planuojamo miškų grupavimo trūkumai:

1. Nepagrįstai panaikinta apsauginių miškų grupė, galiojanti Lietuvos miškininkystės praktikoje nuo 1994 m., neatsižvelgiant į tai, jog klasė 3 su 2 poklasiais įteisinta Europos miškininkystės praktikoje MCPFE, 2003, kaip apsauginiai – atskirai laukų, dirvų, vandenų ir atskirai svarbių infrastruktūros objektų.

2. Miškų skirstymas grupėmis pagal galiojančio Miškų įstatymo reikalavimus šiuo metu yra subalansuotas tarp pajamų gautų už medieną ir išlaidų, reikalingų dabartinio masto ekosisteminėms paslaugoms gauti. Teikiamame įstatymo projekte grupių pertvarkos ekonominė analizė neatlikta, ir kaip nauja miškų grupių sistema atsilies pajamingumui, produktyvumui, miško naudojimo apimtims lieka neaišku.

3. Siūlomame įstatymo projekte miško grupių ribų nustatymas taksacinių sklypų ribomis dėl jų nuolatinės kaitos nėra patikimas.

Siūlome:

1. Užtikrinti Lietuvos miškų skirstymo miškų grupėmis tęstinumą – apsauginiai miškai turi grįžti į miškų grupavimo sistemą; būtina prisilaikyti Ministrų konferencijos Europos miškams išsaugoti priimtos saugomų ir apsauginių miškų klasifikacinės sistemos (MCPFE, 2003).

2. Identifikavus tiek valstybinės reikšmės, tiek privačių miško plotų pasiskirstymą pagal siūlomas įstatyme miškų grupes, įvertinus tolygaus miško naudojimo, kaip ir priklauso darniam ūkiui, apimtims (medienos, ekosisteminės paslaugos ir kt.) ir tik gavus galimų pajamų ir išlaidų teigiamus balansus, užsitikrinus reikalingų lėšų šaltinius kompensacijoms, teikti naują miškų grupių sistemą taikyti šalies miškininkystės praktikoje.

3. Nustatant miško grupių ribas daugiau vadovautis linijiniais, stabiliais, mažai kintančiais objektais – keliais, kvartalinėmis, grioviais, trasomis ir t. t.

Pažangioji miškininkystė - receptas Lietuvos ateities miškams?

Dr. NERIJUS KUPSTAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas, projektas *Forest 4.0*

Pirmąkart mūsų apjungus dviejų ganėtinai skirtingų sričių – miškotyros ir skaitmeninių technologijų – mokslininkų pajėgas iš savo srityse lyderiaujančių Lietuvos ir Švedijos universitetų, maždaug prieš metus startavo didelis šešerių metų trukmės Europos Sąjungos bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Europos horizontas“ ir Lietuvos Respublikos valstybės lėšomis bendrai finansuojamas projektas „Forest 4.0“. Skaičiai projekto pavadinime sietini su šiuo metu pasauliniu mastu vykstančia ketvirtąja pramonės revoliucija ir su susijusiomis naujausiomis technologijomis, kurios neišvengiamai ateina į mūsų gyvenimą, o kartu ir į mūsų miškus.

Klimato kaita, bioįvairovės nykimas, kintantys visuomenės lūkesčiai reikalauja naujų sprendimų miškų sektoriuje

Nors ne kartą apie tai kalbėta ir rašyta, bet pravartu pasikartoti, kad išsklaidyti abejones sakančių, jog ligšiolinės miškininkystės, miškotvarkos ir kitos su miškų stebėseną, auginimu, priežiūra, apsauga, tvarkymu ir naudojimu, ar dar kokia tai mano nepamirėta su miškais susijusia veiklos sritimi susijusios praktikos yra nusistovėjusios, pasiteisinusios ir jokių rimtesnių pokyčių čia nereikia.

Deja, bet reikia.

Bene ryškiausias pastarojo meto klimato kaitos poveikio mūsų miškams pavyzdys – kinivarpu masiškai pažeidžiami eglynai.

Nors problema ne nauja, bet rimtesnių strateginių sprendimų negirdėti – tos pačios rekomendacijos kuo skubiau nukirsti ir iš miško pašalinti pažeistą medį, atkuriant nesodinti vien eglės, na dar diskusijos paankstinti eglynų kirtimo amžių ūkiniuose miškuose ir tiek. Tai tik kova su pasekmėmis „iki kito karto“. Tam kad diskutuoti apie esminius situaciją pakeisti galinčius sprendimus jau reikia gerokai platesnio požiūrio, daugiau mokslinio įdirbio, įvairesnių, labiau konkrečiai situacijai pritaikytų miškų tvarkymo sprendimų – miškininkystės išlaisvinimo iš universalus reguliavimo ir normatyvų spąstų. Dabartinis įprastas plynais pagrindiniais kirtimais ir atkūrimu grįstos bei vienaamžius medy-

nus sąlygojančios miškininkystės modelis, kurio pagrindu suformuotas iš esmės visas dabartinis miškų srities teisinis reguliavimas, galėtų būti tik kaip viena iš alternatyvų. Tačiau pati eglė yra labai svarbi mūsų ateities miškams, jos prieaugis Lietuvoje per pastaruosius dešimtmečius yra labiausiai padidėjęs ir tai yra pagrindinė unksminė medžių rūšis būtent įvairiaamžiams medynams formuoti.

Sprendimų ateities miškams formuoti paieškos uždavinys tampa dar sunkesnis, jei įvedame kitą svarbią klimato kaitos dedamąją – miškų gebėjimą absorbuoti anglies dvideginį ir kaupti anglį biomasėje ir produktuose. Lietuvos miškai absorbuoja 1/3 visų šalies šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijų! Tai didžiulis kiekis, parodantis, kad miškai Lietuvoje yra svarbiausia natūrali klimato kaitą švelninanti ekosistema. Ir tai mūsų miškai gali todėl, kad jie yra produktyvūs, saikingai naudoti praeityje, saikingai naudojami dabar ir kol kas dar atlaikantys tos pačios klimato kaitos keliamas grėsmes.

Bet tai nėra savaime suprantamas dalykas žiūrint į ateitį – miškų gebėjimas absorbuoti ŠESD ir kaupti anglį ilgalaikėje perspektyvoje (iki 100 metų laikotarpyje) gali drastiškai mažėti, net ir išlaikant dabartines miškų kirtimo ir medienos naudojimo apimtis. Tą rodo jau dabartiniai mūsų mokslininkų modeliavimai. Čia vėlgi reikia gilesnės analizės ir ieškoti naujų sprendimų.

Prie klimato kaitos dar reikėtų kalbėti apie anglies „uzrakinimą“ medienos produktuose, medienos panaudojimą žaliajoje

1 pav. 26-ajame IUFRO pasauliniame kongrese Stokholme vykusioje parodoje Forest 4.0 lankytojų dėmesį traukė papildyta realybe grindžiamu stendu, kongreso dalyvius perkeliančiu į lietuvišką mišką

statyboje pakeičiant betoną, plieną ir kitas dideles ŠESD emisijas generuojančias medžiagas, medienos kuro, kaip tvaraus ir atsinaujinančio energijos šaltinio, naudojimą ir t. t., taigi, jau vien dėl klimato kaitos švelninimo išliekantį labai svarbų ir medieninį miško naudojimą ateities miškų vizijoje.

Dar daugiau diskusijų nei klimato kaitos tematika miškų bendruomenėje kelia biologinės įvairovės išsaugojimo ir pagerinimo klausimai, ypač kai jie tiesiogiai susikerta su medieninio miško naudojimo interesais. Tikrai nesame Lietuvoje blogiausioje situacijoje su biologine įvairove ir jos apsauga miškuose, bet su jos stebėseną kiek šlubuojame, ypač tarpinstituciniuose pasistumdymuose tarp miškininkų ir gamtosaugininkų, taip pat lig šiol nesutariame dėl gamtinių vertybių puoselėjimui skirtų miškininkystės praktikų, kurias vietoje absoliutaus miško naudojimo uždraudimo galėtume taikyti EB svarbos miško buveinėse ar kitose saugomose teritorijose, o tokių praktikų reikia didelės įvairovės, kas vėlgi neretai kertasi su šiandienine šabloninio universalus miškininkavimo koncepcija, bet atveria galimybes technologinėms naujovėms.

Į bendrą puokštę reiktų dėti ir didėjančius visuomenės poreikius socialinėms, kultūrinėms ir dvasinėms miško vertybėms, o kartu ir naujiems nemedieniniams miško naudojimo būdams, greta jau įprastų grybavimo, uogavimo ar rekreacijos miške veiklų. Netgi miestų ar kitų įprastų rekreacinių miškų tvarkymui miškininkavimo praktikų trūksta, o ką jau kalbėti apie kitas socialines, kultūrinės ir dvasines vertybes ir jų puoselėjimui skirtą miškininkavimą, apie ką diskutavome Nacionalinio miškų susitarimo proceso metu. Tokias vertybes dar dorai identifikuoti pradžia reiktų. Tik vienas iš pavyzdžių čia galėtų būti ir miško terapija, apie kurią pastaruoju metu jau pradeda daugiau diskutuoti.

Žinoma, visiems tokiems sprendimams reikia rimto pasiruošimo, patikimais duomenimis ir naujausių skaitmeninių technologijų naudojimu paremto įvairių scenarijų modeliavimo patiemis sprendimams pagrįsti, pagaliau atviros ir netrumpos visų miškų sektoriaus dalyvių diskusijos prieš priimančias tuos sprendimus.

JURANOS JANČAITIENĖS nuotrauka

2 pav. Kauno Jono Jablonskio gimnazijos moksleiviai taip pat domėjosi projekto Forest 4.0 papildytos realybės sprendimais Vytauto Didžiojo universiteto STEAM didaktikos centro atidarymo metu

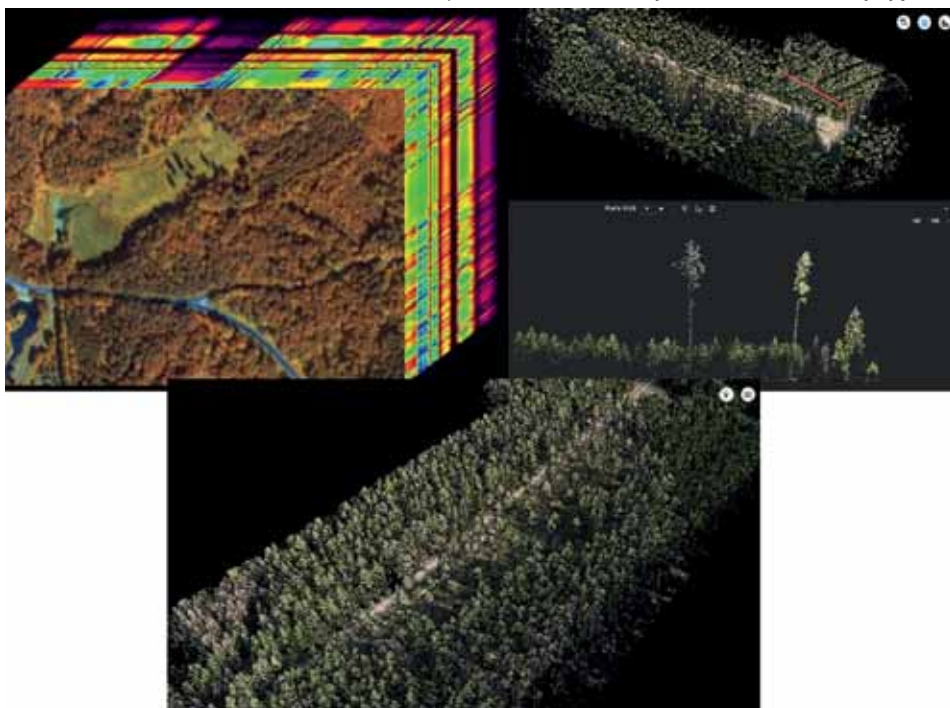
Forest 4.0 – Pažangiosios miškininkystės kompetencijų centras

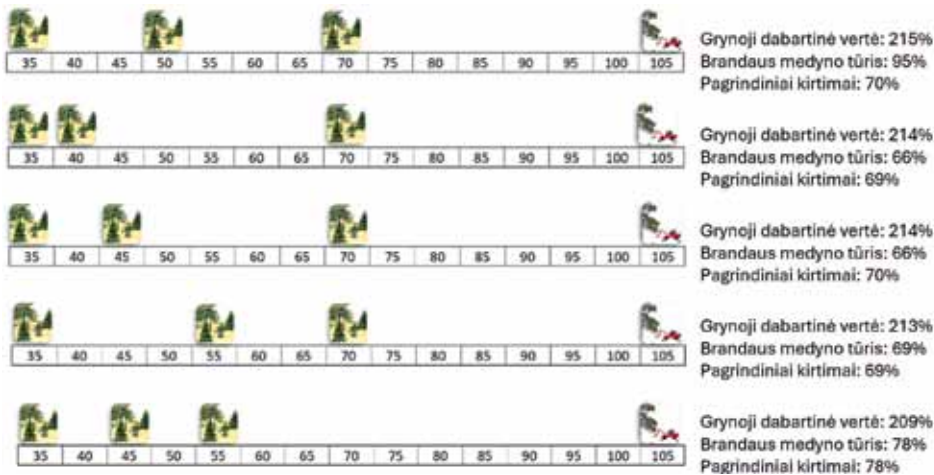
Svarbiausias projekto Forest 4.0 tikslas – įkurti kompetencijų centrą, kuris transformuotų miško aplinkos monitoringą, duomenų rinkimą ir analizę bei kurtų vertę iš surinktų duomenų, prisidėtų prie miškininkystės ir miškų politikos sprendimų paieškos bei pagrindimo, diegiant dirbtinio in-

telekto, daiktų interneto ir kitų skaitmeninių technologijų inovacijas. Šis centras iš esmės kurtų bendradarbiavimo tinklą, apjungiantį skirtingas miškų ir susijusių mokslų, miškų valdymo, praktiškai miškininkaujančių, visuomenines ir įvairias kitas su miškais susijusias institucijas ir organizacijas.

Šioje vietoje pirmiausia svarbu pripažinti, kad skaitmeninės brandos lygis dabartiniame miškų sektoriuje, ir čia ne tik Lietuvoje, yra

3 pav. Forest 4.0 dėmesį skiria šiuolaikinėms nuotolinių tyrimų technologijoms. Hiperspektrinio skenavimo regimosios, artimosios ir vidutinės infraraudonosios spinduliuotės zonose bei lazerinio skenavimo technologijos iš pilotuojamų ir bepiločių orlaivių sudaro unikalias galimybes tiksliai pamatuoti medžius, medynus ir miškus bei nusakyti jų būklę

4 pav. Miškininkavimo sprendimų paramos sistema leidžia optimizuoti miškininkavimo alternatyvas medyno, valdos ar visų šalies miškų mastu. Čia pademonstruota ugdymo kirtimų alternatyvų įtaka siekiant maksimizuoti gryno pušies medyno finansinę vertę, jei jis būtų nukertamas plynai 105 metų amžiuje. Procentai naudojami palyginti gaunamus miškininkavimo rezultatus su variantu be retinimų ir einamųjų kirtimų.

palyginti žemas – tvariam miškų valdymui, miškų stebėsenai ir miškų išsaugojimui tik epizodiškai ir menkai naudojame dirbtinio intelekto, daiktų interneto, blokų grandinės ar kitas skaitmenines technologijas, o Lietuvoje ir netgi tokias atrodytų įprastesnes technologijas kaip lazerinį skenavimą ar didelės raiškos satelitinių vaizdų interpretavimą. O galimybės šioms technologijoms, ypač jas kombinuojant, panaudoti yra labai didelės – tiek miškų apskaitoje ir stebėjime, anglies sekvestracijos fiksavime ir modeliavime, biologinės įvairovės stebėsenoje ir išsaugojime, o ir bendruomenės dalyvavime miškų sprendimų priėmimo. Čia jau nekalbant apie įvairaus lygmens sprendimų paramos sistemas tiek miškų politikai, tiek ir praktiniam miškininkavimui.

Galima įvardinti daug priežasčių, kodėl skaitmeninės technologijos sunkiai skinasi kelią į miškus ir miškų sektorių, viena jų – paprasčiausiai skaitmeninių kompetencijų miškų reikaluose trūkumas. Miškininkų bendruomenės uždarymas ir bandymas visus darbus nudirbti savo jėgomis nors ir sprendė savo laiko problemas, tačiau iš dalies sąlygojo tai, kad šiuo metu turime unikaliai miškams kurtas, bet technologiškai atsilikusias informacines sistemas, kurios sunkiai pasiduoda tobulinimui.

Iš kitos pusės, skaitmeninių technologijų ekspertų dažnas matymas, kad keliais klavišų paspaudimais galima lengvai išspręsti sudėtingos ir kompleksiškos ekosistemos problemas, taip pat neprisidėjo prie tų kompetencijų didinimo. Čia ir turime iššūkį – į miškų klausimų sprendimą realiai įtraukti tarpdiscipliniškumą. Prade-

tant nuo miškininkų ruošimo programų ir baigiant konkrečiais sprendimais miškų politikoje, miškininkystėje, miškotvarkoje. O būtent tam skaitmeninių technologijų kompetencijų srityje gerai gali pasitarnauti *Forest 4.0* kompetencijų centras.

Gera naujo tarpdisciplininio bendradarbiavimo miškų skaitmenizavimo kryptimi pradžia pavadinčiau Valstybinės miškų tarnybos ir Vytauto Didžiojo universiteto bendradarbiavimo sutartį, kurios rėmuose projekto *Forest 4.0* komanda jau labai konkrečiai dirba tobulinant nacionalinės miškų inventorizacijos informacinę sistemą. Žinoma, tai tik pradžia, bet itin svarbi, nes nuo patikimos ir kuo aktualesnės informacijos apie mūsų miškus turėjimo ir gebėjimo ją panaudoti labai priklauso mūsų miškų atečiai skirti sprendimai.

Užsimojus plačiau, jau netolimoje ateityje numatoma pasiūlyti naujos miško išteklių informacinės sistemos modelį, kuris ne tik užtikrintų ES įpareigojimų Lietuvai vykdymą anglies apskaitos ir miškų stebėsenos srityse, tačiau ir aprūpintų įvairiapuse, patikima bei savalaikie informacija miško savininkus ar valdytojus. Taip pat yra kuriama miškininkavimo sprendimų priėmimo paramos sistema, kuri įgalins kompiuterio aplinkoje įvertinti tūkstančius miškininkavimo alternatyvų ir pasirinkti geriausias. Ruošiamasi iš esmės išvystyti nuotolinių tyrimų pajėgumus, pavyzdžiui, kuriama lazerinio ir hiperspektrinio skenavimo iš pilotuojamų orlaivių integravimo sistema.

Itin svarbus bendras darbas ir vystant miškų stebėsenos sprendimus, žengiant esminius žingsnius, kuriais siekiama ge-

riau pažinti ir taikliau įvertinti pačias ŠESD emisijas ir absorbcijas, jas susiejant tiek su natūraliais, tiek ir su žmogaus sąlygotais veiksniais. Visa tai ir dar daugiau laukia mūsų naujai kuriamo kompetencijų centro.

* * *

Nesakau, kad šis pažangiosios miškininkystės kompetencijų centras savaime taps ta „sidabrine kulka“ visiems šiandienos iššūkiams miškuose suvaldyti, bet akivaizdu, kad pasaulyje dominuojančios skaitmeninės technologijos ir jomis pagrįsta gyvenimo realybė turi ateiti ir į miškus ir gali būti kuo geriau panaudota ateities miškų vizijai ne tik sugalvoti, bet ir įgyvendinti.

Bendradarbiaujant išvystyta pažangios ir adaptyvios miškininkystės koncepcija gerokai praplėstų ir pajvairintų dabartinės miškininkystės praktikas, leistų greitai ir lanksčiai adaptuotis prie kintančių ir naujų aplinkos iššūkių, užtikrintų įvairesnių ir visumoje atsaresnių ateities miškų kūrimą ir formavimą, galiausiai sudarytų sąlygas geriau atliepti visuomenės lūkesčių miškams plėtėjantį spektrą.

Esame kelio į miškų politikos pokyčius vis dar pradžioje, bet mano įsitikinimu, pagrindinė kryptis ryškėja, tai svarbu nepuolant į kraštutinumus ir pasinaudojant tuo, ką siūlo su miškais susijęs mokslas, taip pat ir skaitmeninės technologijos, bendrai judėti į priekį ieškant ir surandant geriausius mums žmonėms sprendimus miškų atečiai.

Kviečiame, visus, susidomėjusius susisiekti info@forest40.eu

Mokslinis tyrimas bendrai finansuojamas Europos Sąjungos lėšomis, projektas "FOREST 4.0 - Ekscelencijos centras tvariam miško bioekonomikai vystyti" (Nr. 10-042-P-0002)

This research paper has received funding from Horizon Europe Framework Programme (HORIZON), call Teaming for Excellence (HORIZON-WIDERA-2022-ACCESS-01-two-stage) - Creation of the centre of excellence in smart forestry "Forest 4.0" No. 101059985

Naujas kovos su žievėgraužiu tipografu būdas

Miškininkystės praktikoje iki šiol nėra sukurta lengvai pritaikomų kovos su žievėgraužių tipografu būdų. Vienas iš efektyviausių būdų yra kuo skubesnis apniktų eglėlių iškirtimas ir pašalinimas iš miško kartu su po žieve besivystančiais kenkėjais. Tačiau jis nelengvai įgyvendinamas, nes naujus apnikimus gana sunku pastebėti ir operatyviai organizuoti apniktų eglėlių iškirtimą. Iškirsti dažnai tenka brandos amžiaus nepasiekusius medžius, o tai – ekonomiškai nenaudinga. Dažnai privatūs miškų savininkai neturi galimybių nei išvalyti savo miškų, nei pašalinti apniktus medžius.

Mokslininkai ir miškininkai nuolat ieško naujų, perspektyvių ir kuo veiksmingesnių kovos su šiuo vabalu būdų. Vienas iš tokių sukurtas ir nuo 2020 m. bandomas Čekijoje. Tai – tiesioginis insekticido tirpalo purškimas ant augančio žalio medžio liemens savaeigiu purkštuvu, kuris važiuodamas medžio kamieniu, išpurškia preparatą tiesiai ant jo paviršiaus. Insekticidu apdorotų medžių grupėje ant centrinio medžio kabinamas vabzdžius viliojantis kvapas – feromonas. Vabzdžiai į šį kvapą skrenda ir, pabandę įsigrauzti po apdorotų medžių žieve, žūsta. Kadangi po žieve vabalai įsigrauzti nespėja, medžiai lieka sveiki. Taip apdorojama maždaug 9–10 medžių grupė. Jos pakanka, kad būtų išsaugotas maždaug 15–20 m spinduliu aplink esančio miško plotas. Tinkamiausias apdoroti eglėnuose yra šviežiai atsivėrusios miško sienos po šalia vykdytų kirtimų, trasų pakraščiai, pamiškės.

Šių metų lapkričio 14 dieną Lenkijoje su šio metodo naudojimu praktikoje susipažino

VMT Miško sanitarinės apsaugos skyriaus specialistai. Pasak šio skyriaus vedėjo Virgiliaus Vasiliausko, naujovė išties įdomi, ji galėtų būti pritaikoma ir Lietuvos miškuose. Įrenginys yra draugiškas augančiam medžiui ir gamtai. Juo galima apdoroti medžius lokaliai, jų neiškertant ir kartu apsaugant kitus, 15–20 m spinduliu augančius medžius.

Pats aparatas – tai specialus vežimėlis, apglėbiantis eglės kamieną ir juo galintis užvažiuoti iki 20 m aukščio. Įrenginiui kylant, nulaužomos plonos sausos šakos. Jame įtaisyta 10 purkštukų, kurie ir išpurškia vabzdžius naikinantį skystį. Vežimėlis specialia žarna sujungtas su insekticido talpa, sumontuota ant traktoriaus pervežamo rėmo ir valdomas nuo ten esančio pulto.

Aparatas sveria apie 90 kg ir jį tenka rąkomis uždėti ant medžio kamieno bei nugabenti iki kito medžio, o jį aptarnauti turėtų 2–3 žmonės. Be to reikia užpildyti insekticido talpą, valdyti traktorių, kuriuo aparatas atvežamas. Gamintojai skaičiuoja, kad gaunama eglėnų išsaugojimo nauda yra didesnė, nei aparato kaina ir aptarnavimo kaštai.

Čekijoje ir Lenkijoje purškimui buvo naudojami insekticidai, kurių veiklioji medžiaga – *deltametrinas*, *cipermetrinas* ar *tau-fluvalinatas*. Vabzdžiams privilioti į gaudykles buvo naudojami specialūs feromonai.

Purškimus tikslinga atlikti 2–3 kartus per metus, priklausomai nuo vabzdžių išplitimo intensyvumo. Pavasarį reikia purkšti maždaug 14 dienų prieš vabalams pradendant aktyviai skraidyti. Atstumas tarp medžių vienoje grupėje turi būti ne didesnis kaip 6–8

metrai. Rekomenduojamas atstumas tarp atskirų grupių turėtų būti apie 30 metrų.

Insekticido skiedinyje papildomai naudojamas preparatas *Scolycid C*, kuris drėkina žievę ir parodo, ar insekticidu medis buvo apdorotas tolygiai.

Antrasis (vasarinis) apdorojimas atliekamas ant tų pačių medžių, praėjus maždaug 2 mėn. po pavasarinio. Jei ruduo ilgas ir šiltas – purškama trečią kartą. Per dieną šiuo įrenginiu galima apdoroti apie 10 medžių grupių, iš viso apie 90–100 medžių.

Šis eglėnų apsaugos metodas pirmą kartą gamybiniu mastu buvo panaudotas 2022–2024 m. Čekijoje, Rumburk miesto miškuose. Jų medynus žievėgraužis tipografas tuo metu puolė itin masiškai. Po pirmųjų metų naudojimo poveikis buvo akivaizdus. Čekijos miškų administracija 2023 m. nusprendė išplėsti jo naudojimą ir į kitas teritorijas. 2024 m. žievėgraužio plitimas Rumburk miesto miškuose po pavasarinio purškimo buvo suvaldytas ir antrą kartą vasarą purkšti jau net neprireikė. Žievėgraužio apniktų eglėlių skaičius sumažėjo apie 6,6 karto. Per trejus metus buvo atlikti 5 eglėlių apdorojimai: 2022–2023 m. po 2 kartus, 2024 m. – vieną.

VMT inf.

VMU koordinuojamas projektas *LIFE ForestHabitatLT* pristatytas Briuselyje

Spalio pabaigoje, Briuselyje vyko sėkmingiausių LIFE programai 2023 metais pateiktų projektų susitikimas LIFE23 Welcome meeting, organizuotas Europos klimato, infrastruktūros ir aplinkos vykdomosios įstaigos CINEA. Į susitikimą skirtą gamtos ir bioįvairovės paprogramei buvo pakviesti 25 gamtos ir bioįvairovės srities projektai. Vienas iš jų, Valstybinių miškų urėdijos koordinuojamas LIFE ForestHabitatLT (Nr. 101147231 LIFE23-NAT-LT-LIFE ForestHabitatLT).

Projektą *LIFE ForestHabitatLT* plačiam gamtos apsauga užsiimančių specialistų ratui Briuselyje pristatė dvi VMU darbuotojos: gamtos apsaugos, gamtotvarkos, rekreacijos ir medžioklės skyriaus projektų koordinatore Ugnė Užtupienė ir Trakų regioninio padalinio gamtotvarkos specialistė Gintarė Karelina (nuotr. apačioje). VMU koordinuojamas projektas tik vienas iš dviejų projektų šiais metais, susijusių su miškininkyste. Atsižvelgiant į tai, kad visai neseniai buvo patvirtintas Gamtos atkūrimo reglamentas, kuriuo Europos Sąjunga siekia atkurti ekosistemas bei gerinti buveinių būklę. VMU pradedamas įgyvendinti projektas reikšmingai prisidės prie šių tikslų įgyvendinimo.

Per 32 LIFE programos gyvavimo metus ES ir asocijuotose šalyse buvo finansuoti daugiau nei 6 tūkst. aplinkosauginių projektų. 2023 metais *LIFE ForestHabitat* paraiška varžėsi su dar 653 projektų paraiškomis, o programos finansavimą gavo tik 133. Gamtos ir biologinės įvairovės srityje buvo pateiktos 118 paraiškų, iš kurių finansavimas skirtas tik 25. Tai didelis laimėjimas ne tik VMU, bet ir Lietuvai, kadangi, gautas finansavimas šio projekto vykdymui taps reikšmingų ir tvarių sprendimų miškininkystės srityje įrankiu, padedančiu puoselėti miškų ir pelkių būklę „Natura 2000“ saugomose teritorijose.

„Džiugu, kad paraiškų vertintojai, atsižvelgė į miškininkų darbo svarbą prisidedant prie gamtos atkūrimo. Nepaisant to, kad projekte dalyvauja tik 3 partneriai, visi iš Lietuvos, jis pasirodė svarbus Europos mastu. Tikimės, kad pademonstruoti rezultatai kaip artimos gamtai miškininkystės priemonėmis galima pagerinti EB svarbos buveinių būklę, galės būti pritaikomi ne tik valstybiniuose, tačiau ir privačiuose miškuose. Turime puikią komandą: Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkai padės užtikrinti, kad taikomos priemonės turi mokslinį pagrindimą; VšĮ Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondas padės įgyvendinti hidrologinio režimo atkūrimo darbus“ – teigia LIFE ForestHabitatLT projekto koordinatore Ugnė Užtupienė.

Susitikimo metu Europos komisijos atstovai pristatė artimiausių metų LIFE programos tikslus, aktualiausių LIFE projektams gamtos atkūrimo reglamento punktus, biologinės įvairovės strategijos 2030 metams aktualijas, tolesnes LIFE programos perspektyvas po 2027 metų. Renginyje vyko tematinės sesijos, LIFE Forest Habitat projektas buvo pristatomas grupėje apie gamtos atkūrimą ir tvarkymą (angl. *Restoration and management*), projektui įteikta simbolinė LIFE vėliava.

LIFE ForestHabitatLT projektui pasirinktos keturios teritorijos Lietuvoje, kuriose bus vykdomos veiklos – Šimonių giria, Buktos miškas, Praviršulio tyrelis. Įtraukta ir viena apsaugos statuso neturinti teritorija – Dabrolės (Žaliojo raisto) pelkė. Saugomose teritorijose išskirtos įvairių tipų miškų ir pelkių buveinės, tačiau dalies jų apsaugos būklė įvertinta kaip bloga ar patenkinama. Dabrolės pelkėje numatoma sudaryti sąlygas buveinėms susiformuoti.

Projekto metu bus rengiami gamtotvarkos planai, integruojant juos į vidinės miškotvarkos projektus, pritaikomos EB svarbos natūralių miško buveinių tvarkymo rekomendacijos, parengiamos artimesnės gamtai miškininkystės gairės Lietuvos miškams. Vėliau projekto rezultatai bus vertinami ir pristatomi visuomenei. Planuojama, kad projekto metu iš viso bus pagerinta 750 ha miško ir 500 ha pelkių buveinių būklė.

VMU inf.

VMU archyvo nuotraukos

Smirdėlės pelkėje įgyvendintas hidrologinio režimo atkūrimo projektas

Smirdėlės pelkė

Valstybinių miškų urėdija prisideda prie pelkių tvarkymo programų, siekiant išsaugoti hidrologinį pelkių režimą, degradavusius plotus paversti aktyviais ir sureguliuoti vandens lygį. Pelkės yra vienos iš svarbiausių ekosistemų dalių, kurios reguliuoja vandens režimą ir palaiko itin turtingą biologinę įvairovę. Lietuvoje pelkės užima apie 6,4 proc. šalies teritorijos ir jų dydis varijuoja nuo keliolikos arų iki dešimčių hektarų. O kokia didelė ir įvairi pelkių pavadinimų įvairovė – VMU Rokiškio RP teritorijoje telkšo Notigalės ir Sacharos pelkės, Anykščių RP – Samanyčios pelkė, Šilutės RP viena žymiausių pelkių Lietuvoje ir pirmoji pasaulyje aukštapelkė, aprašyta mokslinėje monografijoje – Aukštumala. VMU Kuršėnų RP teritorijoje esančioje Smirdėlės pelkėje šį rudenį buvo vykdomi pelkės hidrologinio režimo atstatymo darbai.

Smirdėlės pelkė yra Šiaulių apskr. Kelmės r. savivaldybės šiaurės rytinėje dalyje, Kukečių seniūnijos teritorijoje, Jautmalkės I ir Gailiškės kaimų apylinkėse. Pelkė atitinka gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų (BAST) atrankos kriterijus. Bendras BAST Smirdėlės pelkės užimamas plotas – 26 ha.

„Viena didžiausių teritorijos gamtos sauginių problemų – nepastovus hidrologinis režimas“, – teigia VMU Gamtos apsaugos, gamtotvarkos, rekreacijos ir medžioklės skyriaus vadovas Sigitas Kvedaras. Praeityje iškasti sausnamieji grioviai vis dar funkcionuoja, taip sukeldami pelkės vandens lygio žemėjimą

bei apaugimą sumedėjusia augalija. Dėl šių priežasčių kai kur tipingas pelkines buveines palaipsniui pakeičia miškų buveinės.

VMU, bendradarbiaudama su VšĮ Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondu, parengė BAST Smirdėlės pelkės hidrologinio režimo atkūrimo projektą, kurio sprendiniais numatytas Smirdėlės pelkės hidrologinio režimo atkūrimas, apimantis dalį pelkės griovių sausinimo, jų patvenkimo priemonės, siekiant suformuoti kiek įmanoma labiau hidrologiškai vientisą atkuriamą pelkės ekosistemą. Svarbiausi techniniai sprendiniai ir darbų technologijos, sudarant sąlygas Smirdėlės pelkės hidrologinio režimo atsistatymui bei vertingųjų savybių išsaugojimui – esamų sausinimo griovių užtvenkimo darbai.

„Smirdėlės pelkės hidrologinio režimo atkūrimo priemonių darbai buvo pradėti vykdyti rudenį, esant žemiausiam pelkės vandens lygiui ir šiuo metu galime jau matyti pirmuosius teigiamus projekto įgyvendinimo rezultatus“, – teigia VMU Kuršėnų regioninio padalinio vadovas Giedrius Tamošiūnas.

Smirdėlės pelkėje inventorizuota 10 augalų (iš jų 1 samanų ir 9 induočių augalų), 5 gyvūnų ir 1 grybų rūšis, kurios įtrauktos į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą. Taip pat nustatyta, kad teritorijoje aptinkamos saugo-

Aukštoji gegūnė

Hidrologinio režimo atstatymas

mos pelkių (7140 Tarpinės pelkės ir liūnai, 7210 *Žemapelkės su šakotąja ratainyte, 7230 Šarmingos žemapelkės), miškų (9050 Žolių turtingi eglėnai, 9080 *Pelkėti lapuočiai miškai) buveinės.

Planuojama, kad ši teritorija bus teikiama gauti FSC ekosisteminių paslaugų sertifikata, kuris parodo, kad miškas nėra tik medienos šaltinis ir jame svarbu išsaugoti tam tikras ekosistemines funkcijas.

VMU inf.

Lietuviškoji orchidėja (Gelsvoji gegūnė)

VMU archyvo nuotraukos

100

VDU ŽŪA 100-mečio proga apdovanoti bendruomenės nariai

Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija (VDU ŽŪA) 100-mečio jubiliejų švęsti pradėjo spalio 17-ąją – pirmąją iškilmingų renginių dieną. Pirmojo dienos renginio – VDU ŽŪA mokslinės-praktinės konferencijos „Žemės ūkio mokslai verslui: 100 metų pažangai“ metu Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Lietuvos mokslų tarybos atstovai, VDU ŽŪA mokslininkai dalijosi įkvepiančia patirtimi ir džiaugėsi pasiekimais. Po konferencijos renginio dalyviai rinkosi į simboliškai 12 valandą prasidėjusią padėkos VDU ŽŪA bendruomenei popietę, kurios metu 100-mečio atminimo ženklais apdovanota 100 bendruomenės narių. Jubiliejaus proga įteikti padėkos raštai VDU darbuotojams, VDU ŽŪA bendruomenės atstovams, VDU ŽŪA mokomojo ūkio darbuotojams.

Lygiai po 100 metų nuo Akademijos veiklos pradžios

Renginio metu vedėjas Petras Slavinskas atkreipė susirinkusių dėmesį, kad per 100 veiklos metų VDU Žemės ūkio akademija tapo neatsiejama Lietuvos mokslo ir pažangos dalimi, išskirtine vieta, kur

studijuoja ir dirba mylintys gamtą, siekiantys technologinio proveržio ir puoselėjantys darnaus vystymosi idėjas žmonės.

Šventinę renginio nuotaiką kūrė ne tik renginio dalyviai, bet ir Iškilnių salės apšvietimas bei gyvo garso grupė „Po aštuntos“.

Iškilmingam 100-mečio renginiui neatsitiktinai pasirinktas vidurdienis – prieš 100 metų, 12 valandą, pirmasis rektorius prof. Povilas Matulionis paskelbė Žemės ūkio akademijos veiklos darbų pradžią. Pirmasis rektorius ir kiti jau išėję bendruomenės nariai pagerbti tylos minute.

Simboliškai antrojo šimtmečio pradžią paskelbė VDU Žemės ūkio akademijos kanclerė prof. dr. Astrida Miceikienė.

Akademija tapo technologijų ir inovacijų centru

Pradėdama padėkos popietę, kanclerė prof. dr. Astrida Miceikienė atkreipė dėmesį, kad per šimtą metų Akademija tapo tvirtu žemės ūkio mokslų, technologijų ir inovacijų centru, kuris prisideda prie visos Lietuvos pažangos ir vystymosi. „Įžengėme į antrąjį VDU ŽŪA šimtmetį, pirmasis šimtmetis simbolizuoja ne tik Akademijos ilgaamžiškumą, bet ir esamų ir buvusių, studentų, absolventų pastangas ir laimėjimus. Pradėję nuo nedidelių žingsnelių mes nuolat augome, plėtėmės, prisitaikėme prie besikeičiančių laikmečių iššūkių, išsaugodami svarbiausias savo vertybes – siekį tobulėti, pagarbą sau ir savo bendruomenei, ir kiekvienam žmogui. 100-mečio proga prisiminkime visus, kurie buvo šios kelionės dalis – mokėsi ir dirbo, rėmė ir palaikė Akademią ir visus bendruomenės narius. Jūsų pastangos ir atsidavimas formuoja Akademijos veidą ir leidžia didžiulius pasiekimus rezultatais. Dėkoju jums visiems už tai“, – įvertindama kiekvieno Akademijos darbuotojo indėlį į reikšmingus pasiekimus kalbėjo VDU ŽŪA kanclerė.

Didžiausia vertybė – bendruomeniškumas

Prof. dr. A. Miceikienė atkreipė dėmesį, kad Akademija propaguoja tvaraus ūkininkavimo principus, bioekonomikos vystymą, siekia kiek galima tvariau gyventi su gamta. „Šios pastangos yra matomos, už jas mūsų mokslininkai gauna apdovanojimus, jie kviečiami kaip ekspertai ne tik Europos šalyse. (...)“, – pabrėžė VDU ŽŪA kanclerė.

„Šis jubiliejus taip pat yra ir naujo pradžia. Sieksime būti lyderiais šalies ir tarptautinėje erdvėje, mūsų tikslas – ugdyti žiniomis ir gebėjimais aukštos kvalifikacijos specialistus, gebančius spręsti iššūkius ir juos paversti galimybėmis, prisidėti prie ekologinių problemų sprendimų, inovacijų plėtros, išlaikant pagarbą gamtai ir žmogaus darbui. (...) Tegul Akademijos 100-metis tampa pamatu dar šviesesnei ateičiai, tegul jis įkvepia kiekvieną iš mūsų tęsti pradėtus darbus ir siekti naujų aukštumų“, – sveikindama VDU ŽŪA su 100-mečio jubiliejumi kalbėjo kanclerė prof. dr. A. Miceikienė.

Apdovanotiesiems atminimo ženklais ir padėkos raštais įteikti leidiniai „Žemės ūkio akademija 100 metų – žemės ūkio pažangai“.

100-mečio ženklais apdovanoti Miškų ir ekologijos fakulteto Aplinkos ir ekologijos katedros atstovai:

Aplinkos ir ekologijos katedros vedėja prof. dr. Laima ČESONIENĖ – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą.

Doc. dr. Anželika DAUTARTĖ – už nuoširdų darbą, aktyvią pedagoginę ir visuomeninę veiklą.

Doc. dr. Algirdas GAVENASKAS – už nuoširdų darbą, aktyvią pedagoginę ir visuomeninę veiklą.

Prof. dr. Violeta MAKAREVIČIENĖ – už nuoširdų darbą, mokslinius pasiekimus.

Prof. dr. Valdas PAULASKAS – už nuoširdų darbą, aktyvią pedagoginę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. dr. Eglė SENDŽIKIENĖ – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą.

Doc. dr. Daiva ŠILEIKIENĖ – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

100-mečio ženklais apdovanoti Miškų ir ekologijos fakulteto Miško mokslų katedros atstovai:

Prof. dr. Algirdas AUGUSTAITIS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Miškų ir ekologijos fakulteto prof. dr. (2014–2021) Edmundas BARTKEVIČIUS, fakulteto dekanas (2000–2021) – už nuoširdų darbą, aktyvią pedagoginę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. dr. Gediminas BRAZAITIS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. dr. Darius DANUSEVIČIUS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. emeritas habil. dr. Antanas JUODVALKIS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Asistentas dr. Artūras KIBIŠA – už nuoširdų darbą, aktyvią visuomeninę veiklą, puoselėjant medžioklystės mokslus.

Doc. dr. Almantas KLIUČIUS – už nuoširdų darbą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Miško mokslų katedros vedėjas prof. dr. Gintautas MOZGERIS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. dr. Edmundas PETRAUSKAS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Prof. emeritas habil. dr. Edvardas RIEPŠAS – už nuoširdų darbą, aktyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą, profesinių vertybių puoselėjimą.

Doc. dr. Lina STRAIGYTĖ – už nuoširdų, ilgametį darbą, plėtojant dendrologijos mokslus.

Doc. dr. Remigijus ŽALKAUSKAS – už nuoširdų darbą, profesinių vertybių puoselėjimą.

VDU ŽŪA inf.

JONO PETRONIO nuotraukos

Baltažiedė robinija (*Robinia pseudoacacia*) ir jos grybiniai patogenai

Dr. DOVILĖ ČEPUKOIT, dr. DAIVA BUROKIENĖ

Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Augalų patologijos laboratorija

Baltažiedė robinija natūraliai yra paplitusi Šiaurės Amerikoje pietryčiuose. Kituose regionuose šis medis buvo auginamas dekoratyviais tikslais, sodinant parkuose, pakelėse, miškuose, erozijos veikiamuose smėlynuose, kai kuriose šalyse sodinamas medaus ūkiuose, būtent dėl šių priežasčių buvo introdukuotas daugelyje pasaulio šalių. Šiuo metu baltažiedė robinija yra paplitusi Europos, Azijos, Afrikos, Australijos regionuose. Ne paslaptis, kad Lietuvoje šis medis taip pat buvo plačiai sodinamas ir auginamas kaip dekoratyvinis augalas. O plisdamos sėklos natūralioje gamtoje sukelia šio augalo plataus masto invaziją Lietuvos miškuose, pamiškėse.

Baltažiedė robinija yra iki 30 m aukščio užaugantis medis, tačiau dažniausiai siekia apie 15 m. Svarbu paminėti, kad šiam augalui yra būdingi iki 2 cm dydžio spygliai, kurie kartais užauga ir iki 4 cm ilgio. Lapai su 4–7(8) lapelių poromis. Žiedai balti, susitelkę kekėmis, kurios gali siekti iki 20 cm ilgio. Kaip ir kiti pupiniai, šis augalas subrandina ankštis, kurios siekia 12 cm ilgio, o jose gali būti iki 15 sėklų.

Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – išaugina daug šakninių atžalų. Sėklų daigumą, kaip pastebima, skatina miškų gaisrai, o šakninių atžalų auginimą skatina mechaniniai pažeidimai arba patogenų sukeltos ligos. Sparčiai plisdamos laukinėje gamtoje sumažina kitų augalų rūšinę įvairovę.

Baltažiedės robinijos sudaro simbiozę su azotą fiksuojančiomis bakterijomis ir

praturtina dirvožemį azoto junginiais. Dėl šios priežasties dirvoje išitvirtina azotamėgiai augalai, taip išstumdami natūralią augaliją.

Baltažiedės robinijas pažeidžia ir grybiniai organizmai. Pavyzdžiui, **vytulį** sukelia *Verticillium*, *Fusarium*, *Rhizoctonia*, *Pythium* ir *Phytophthora* genčių grybai, aptinkami ir *Aglaospora profusa*, *Cucurbitaria elongata*, tačiau pagrindiniai baltažiedžių robinijų nykimo, vėžio ir kitų ligų sukėlėjai yra *Diaporthe oncostoma*, *Fusarium avenaceum*, *Fusarium lateritium*. Pastarosios dvi rūšys daro didelę neigiamą įtaką kitiems augalams, įskaitant ir kultūrinius, todėl pastebima, kad robinijos gali tarnauti patogeninių grybų platinimo procese.

Paskutiniųjų metų tyrimais nustatyta, kad *Diaporthe* genties grybai vis tik yra dažniausiai aptinkami pažeistuose baltažiedės robinijos audiniuose. Kitų genčių grybų, kaip *Neurospora*, *Nemania*, *Gliomastix*, *Daldinia*, *Phlyctema*, *Stemphylium*, *Trichoderma* nustatoma santykinai mažai. Literatūroje teigiama, kad prieš tai minėtos grybų gentys retai būna patogeninės, tačiau tą patvirtinti galima būtų tik nustatius tikslias grybų rūšis.

Atlikus patogeniškumo tyrimą su šiomis grybų gentimis baltažiedės robinijos augalams, nustatyta, kad Lietuvoje pagrindinis *Robinia pseudoacacia* rūšies augalus pažeidžiantis patogenas yra *Diaporthe oncostoma*, kuris sukelia augalo audinių nekrozę ir ilgainiui augalas žūva.

Baltažiedė robinija (patogeninių grybų pažeisti medžiai ir jaunas sąžalynas)

Baltažiedės robinijos sąžalynas

ATITAIŠYMAS

Spalio mėn. (Nr. 10) straipsnyje „Sapiegų rūmų parko augalų ligų sukėlėjai“ klaidingai atspausdintas vieno autoriaus vardas. Vietoj Juozas Matelis turi būti ANTANAS MATELIS.

Už šią klaidą autoriaus nuosirdžiai atsiprašome.

Erysiphe palczewskii ant lapų ir ūglių

Diaporthe oncostoma sukeltas stiebo pažeidimas

Diaporthe oncostoma

Dovana gamtos mylėtojams

Gamtininkas, rašytojas, radijo ir televizijos laidų vedėjas, fotografas SELEMONAS PALTANAVIČIUS lapkričio 5 d. vakarą Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje pristatė savo šimtąją knygą „Su gamta kišenėje“. Knygą išleido leidykla „Debesų ganyklos“, leidinio iliustratorė – Reda Tomingas, knygos mecenatas – Valstybinių miškų urėdija.

Šventinėje aplinkoje gausiai susirinkusiems renginio dalyviams rašytojas papasakojo apie kūrybinį kelią, pasakojimą iliustruodamas įdomiais prisiminimų epizodais.

Šimtojoje knygoje S. Paltanavičius pasakoja, koks jam tada atrodė pasaulis, kokius atradimus patyrė mokyklos laikais, po kiekvieno skyrelio iš anų laikų pridurdamas, kaip jam visa tai atrodo šiandien, nes dabar žinios ir patirtys jau kitokios.

Gimęs ir užaugęs vieniemyje prie Kazlų Rūdos girios, Selemonas Paltanavičius nuo pat mažų dienų domėjosi paslaptingu gamtos pasauliu. Vaikystėje atsiradęs žingeidumas ir noras kuo daugiau pažinti, jį lydi visą gyvenimą.

Anot Selemono, maždaug nuo 3-os klasės kasdien vakare kokią valandą iš lėto rašydavo apie tai, ką pamatydavo, kokių išpūdžių patirdavo per dieną. Taip nuo mažens fiksuodamas įvykius, lavino savo pastabumą ir žingeidumą.

Selemonas Paltanavičius anksti atrado prof. Tado Ivanausko knygas, nors kaimo bibliotekoje jų nedaug tebuvo. Išreišdamas savo dėkingumą, prieš keletą metų parašė apie profesorių knygą „Tadukas, Tadas ir svajonių paukštė“. Būdamas keturiolikos S. Paltanavičius ryžosi parašyti laišką prof. T. Ivanauskui. Laiške jis rašė, kokius stebėjimus vykdė, kad nori įsigyti profesoriaus knygų,

bet neranda. Neuzilgo, gegužės vidury, paštininkas atnešė žinomo gamtininko laišką bei siuntinį – porą knygų. Selemonui iki šiol įstrigo atminty profesoriaus išsiųstas siuntinukas, ant kurio buvo paties Tado Ivanausko ranka rašytas adresas...

Dar mokydamasis mokykloje, Selemonas parašė pluoštelį pasakojimų apie gamtą. Niekam nerodė, tiesiog laikė aplanke su užrašu „Po žaliąja skraiste“. Kai būdamas 11 klasėje lankėsi Vilniuje, tą aplanką parodė publicistui žurnalo „Mūsų gamta“ vyriausiajam redaktoriui Rimantui Budriui, kuris paskaitęs pasakė: „Čia gali būti knyga.“ Jau studijuodamas biologiją Vilniaus universiteto antrame kurse, profesoriui, garsiam genetikui R. Lekevičiui užsiminė apie knygą. Jis pasakė, kad nėra ko tų istorijų laikyti aplanke, ėmė ir paskambino į „Vagos“ leidyklą, kuri pakvietė atspausdinti tekstą atnešti į vaikų literatūros skyrių. Netrukus atėjo žinia, jog knyga bus leidžiama. Pirmoji Selemono Paltanavičiaus knyga vadinosi „Žalio miško istorijos“ – ji buvo nedidukė, bet tiražas siekė net 10000 egz.

Naujai išleista knyga „Su gamta kišenėje“ pristatyta daugelyje šalies miestų ir miestelių. Tačiau tai ne paskutinis Selemono Paltanavičiaus darbas. Dabar iliustruojama, maketuojama, redaguojama dar bent

ketvertas jau „antrojo šimto“ knygų. Tad gyvenimas nestovi vietoje – jis juda sparčiai pirmyn...

MG inf.

VYTAUTO KNYVOS IR RIMONDO VASILIAUSKO nuotraukos

LIETUVOS MIŠKŲ PAUKŠČIAI.

Juodoji zylė (*Parus ater*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Kiek rūšių zylių gyvena mūsų miškuose? Daugelis pasiklysta jų skaičiavime ir įvardija trejetą populiariausių – didžiąją, mėlynąją, o tikri žinovai dar kuoduotąją. Iš tikro jų daugiau, nes liko nepaminėtos dvi pilkųjų zylių, labai sunkiai atskiriamų, rūšys ir, žinoma, juodoji zylė. Ši maža, kontrastingo apdaro zylė yra pakankamai dažna, tačiau kažkodėl „prasprūsta“ pro akis. O gal ją atpažinti, susekti trukdo paprasčiausias nepatyrimas ir giesmės bei signalų nežinojimas?

Juodoji zylė taip pavadinta neatsitiktinai: šio paukščio galva, sprandas ir smakras juodi, skruostai ir sprande esanti dėmė balti. Sparnai ir nugarą pilkšvi, apatinė kūno pusė balkšva, šonai rusvi. Juodosios zylės kojos melsvos, akies rainelė durpinės spalvos. Tokia spalva neleidžia jos supainioti su kitomis mūsų zylėmis. Ne mažiau svarbus skiriamasis požymis – mažumas: ją neabejotinai galiu pavadinti mažiausia mūsų zylute, nes ji sveria apie 8 gramus, kai didžioji zylė apie 20, o mėlynoji – 10-12 gramų.

Juodoji zylė mūsų giriose visai įprasta. Bet kas gali paklausti: o kodėl jos nematome? Jei tuo metu nematote, galite išgirsti. Tiesa, nemenkoje teritorijos dalyje juodosios zylės neverta tikėtis, nes tai išskirtiniai spygliuočių miško gyventojai. Eglynai, pušynai, mišrus miškas su ženklia spygliuočių priemaiša yra juodosios zylės buveinė. Tokiose vietose jas cipsinčias girdėsite visada, tereiks aukštyn pakelti galvą. Kodėl turime žiūrėti tik aukštyn?

Juodosios zylės raciono didelę dalį sudaro spygliuočių medžių sėklos, todėl atsivėrus kankorėžių žvyneliams ir joms ėmus byrėti, paukščiai nelaukia – karstosi šakomis, laipioja ant kankorėžių ir plonu snapeliu jas trauko. Jei sėklos iš kankorėžio ima byrėti, paukščiukas gali pulti žemyn paskui jas, nusileisti ant žemės. Šiaip lesalą nuo žemės renka labai retai.

Kadangi paprastoji eglė ir paprastoji pušis sėklas barsto neilgą laiką, juodosios zylės turi rodyti ypatingą išmanumą lesalui susirasti. Kas nori tikrai pamatyti juodąją zylę, žiemą ir pavasario pradžioje turėtų apsilankyti dendroparke, augesnėje (didesnio amžiaus) spygliuočių kolekcijoje – įvairios eglės ir pušys, kėniai šiuos paukščius lesalu aprūpina daug ilgesnį laiką. Žinoma, jos lesa ir kitas sėklas bei vaisius, bet spygliuočių sėklos yra labai svarbios.

Jų svarbą liudija kas keletą metų ištinkantis juodųjų zylių migracinis antplūdis – gali būti, kad šiaurėje ir šiaurės rytuose esančiuose regionuose buvo menkas eglėlių sėklų derlius ir paukščiai puolė skristi į pietvakarius lesalo ieškoti.

Ne mažiau tikėtina versija, kad po labai derlingų metų zylių populiacija šiaurės taigoje ženkliai išaugo ir dalis jos migruoja. Pro mus skrendančios juodosios zylės pasiekia Vidurio ir Vakarų Europą. Kaip atrodo šių zylių migracinė invazija, kas kelintus metus galima pamatyti Ventės rage arba Kursių nerijoje – vien tik per dieną čia sugaunama ir žieduojama po keletą tūkstančių juodųjų zylių.

Mūsų miškų juodosios zylės laikosi sėsliai, klajodamos po eglynus. Žiemos gale pasigirsta garsios patinėlių giesmės, tada

AUTORIAUS nuotrauka

juodosios zylės pradingsta iš lesyklų. Jos ne visur lankosi lesyklose, dažnai tai būna pavieniai individai. Lesykloje joms nelengva, nes tenka konkuruoti su stambesnėmis ir labiau energingomis zylėmis, kukučiais, geniais.

Juodoji zylė peri natūraliuose uoksuose, bet pati jų neišsikala – jos snapelis mažas ir plonas. Gana dažnai peri inkiluose.

Kalbant apie inkilus tenka priminti, kad būtent juodajai zylei skiriami inkilai su 28 mm skersmens landa; kitos zylės peri inkile su 35 mm landa. Žinoma, kelti inkilus tik juodosioms zylėms nėra tikslinga, joms puikiai tinka didesni, su 35 mm skersmens landa inkilai.

Lizdus sukurti juodosios zylės pradeda balandį, dabar – vis anksčiau. Per vasarą išveda 2 vadas po 7–12 jauniklių. Lizdą suka viena patelė, ji prineša daug samanų, kuriomis iškloja inkilo dugną, po to padaro gūžtos duobutę ir iškloja ją žvėrių plaukais. Dėtį 14–15 dienų peri viena patelė, patinėlis ją maitina. Jaunikliams lesalą tiekia abu tėvai, po 16–18 dienų zyliukai palieka lizdą, tačiau dar iki 2 savaičių juos globoja senieji paukščiai. Po kurio laiko jie susiranda naują inkilą ar uokšą ir patelė suka lizdą antrajai dėčiai.

Juodosioms zylėms ne visada pakanka natūralių lizdavičių, tad inkilus joms reikėtų kelti ne prie kelių ar linijų, o giliai miškuose, eglynuose, kur yra šių paukščių namai.

LIETUVOS MIŠKŲ ŽVĖRYS.

Mangutas (*Nyctereutes procyonoides*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Tai buvo apie 1960–1961 metus... Rugsėji žmonės Sūduvos laukuose rovė linus. Mes talkinome suaugusiems, klojome nurautus linus ant žemės. O čia lauko takelyje pasirodė mano klasės draugas, stumiantis karutį, kuriame buvo kažkas ypatingo – negyvas nematytas negirdėtas žvėris. Žmonės jį atsargiai apžiūrėjo, kol kažkas prisiminė girdėjęs per radiją jo pavadinimą: tai usūrinis šuo. Nes iš Usūrijos, iš Rusijos Tolimųjų Rytų.

Tokia buvo pirma pažintis su dar viena svetimžeme rūšimi. Vėliau usūrinis šuo pervadintas į mangutą ir vadintas dar jenotu, jenotiniu šunimi, tapo labiau nei įprastas ir skausmingai įsiterpė į mūsų gamtą. Kaip jis atsirado pas mus, koku tikslu buvo įkurdintas ir kas gavosi iš tokio projekto?

Lietuvoje šios rūšies niekas neįkurdino. Tačiau nuo 1929 m. Tarybų Sąjungoje mangutai buvo įveisti daugelyje vietų – artimiausiose mums Baltarusijoje (įveisti 1936 m.) ir Latvijoje (1948 m.). Naujos sąlygos, maisto gausa mangutams regimai patiko, jie ėmė plisti ir 1948 m. pirmi individai stebėti Ignalinos ir Utenos rajonuose. Per 15 metų jie išplito po visą Lietuvą.

Koks žvėris yra mangutas? Tai plėšriųjų būrio, šuninių šeimos atstovas: vidutinio šuns dydžio, trumpakojis, apaugęs tankiu kailiu. Vyrauja pilkai rusva, juoda spalvos. Ypatinga yra šio žvėrelio „kaukė“ – ilgi žandenų plaukai, nuo akių link ausų nutįsę šviesūs brūkšniai, balsvas snukio galiukas sukuria kontrastingą piešinį – jis šiek tiek primena meškėno „kaukę“, todėl manguto vardui pasiskolinamas „jenoto“ (rusiškai *jenot* yra meškėnas) atitikmuo.

Vasarinis manguto kailis trumpesnis ir ne toks tankus, žieminis yra labai vešlus, šiltas. Gali būti, dėl šios kailio savybės ši rūšis buvo platinama po visą Euraziją.

Jau žinome, kad mangutas pas mus sparčiai išplito. Tą galėjo lemti adaptavimasis prie naujų sąlygų, neišrankumas maistui ir ypatingas vislumas. Yra dar viena svarbi biologinė šios rūšies savybė – dalinis įmygis. Jam mangutai ruošiasi nuo ankstyvo rudens, užaugina pakankamai didelį riebalų kiekį ir, esant poreikiui, saugioje vietoje gali snausti 2–3 savaites. Šis įmygis beveik nekeičia žvėries fiziologijos, nekrenta jo kūno temperatūra, nenukrinta širdies ir kvėpavimo ritmai. Iš visos šuninių šeimos mangutas vienas gali taip praleisti sunkiausią šaltą ir giliąsniegį periodą. Kadangi jo kojos trumpos, daugelyje paplitimo regionų įmygis yra vienintelė išlikimo galimybė.

Manguto kilmės regionas – Rytų Azija: Rusijos Tolimieji Rytai, Korėja, dalis Kinijos. Gyvenimo sąlygos čia atšiaurios, žiemos šaltos ir sniegingos (giliąsniegės). Iš tokios gamtinės aplinkos kilusiam žvėriui kitur, ypač Europoje, prisitaikyti buvo paprasta. Jam nebaisus šaltis, jis gali gerai jaustis pelkėtose šlapynėse. Mangutas išmaniai naudojasi žmogaus auginamais javais, vaisiais, gali nugvelbti naminius paukščius. Naktį šie žvėreliai dažnai šniukštinėja kaimo sodybose, patikrina visas galimas maistavietes.

Rudenį ten, kur maisto daug (pavyzdžiui, soduose, kur prikrite daug slyvų), jie susirenka po keletą ir savo konkurencinius santykius

išreiškia garsiu čerškiančiu balsu. Beje, taip pat mangutas čerškia užklyptas naminio (ar medžioklinio) šuns.

Mangutų vislumas iš pradžių stebino, nes po malkų rietuvėmis, laikinuose urvuose būdavo aptinkama iki 10–15 jauniklių. Įdomu tai, kad jie labai atsparūs ir iš kiekvienos vados neišgyvena labai mažas procentas mangučiukų.

Iš pradžių mangutas buvo medžiojamasis kailinis žvėrelis, po to jį leista naikinti visus metus. Pagaliau rūšis paskelbta invazine. Bet ji savo juodą darbą padarė: 3–4 dešimtmečius aktyviai naikino visus ant žemės perinčius paukščius, žvėrių jauniklius, driežus, varles. Gali būti, kad sunykusi tetervino populiacija – bent iš dalies yra toks manguto „darbelis“. Kitką atliko lapės, šernai, kiaunės ir vištvanagiai.

Manguto kailis paskutinį XX a. dešimtmetį vertintas aukštai. Tai skatino sovietinės realybės nukamuotus žmones medžioti šį žvėrį, tuo labiau, kad paklausa kailiams buvo labai didelė. Šio žvėries medžioklei buvo veisiama daugybė urvinių šunų (jagdterjerų, foks-terjerų ir kt.), laikų, o lapių (taigi ir mangutų, barsukų) urvai ardomi ir kasinėjami. Vėliau kailių paklausa krito ir visai sunyko. Tačiau dėl įvairių priežasčių krito ir manguto populiacijos gausa – dabar šią rūšį laikome „sava“, bet gausia jos pavadinti negalėtume.

Ir dar vienas faktas, kurį būtina pažymėti. Dar prof. Tadas Ivanauskas rašė, kad manguto aklimatizacija atnešė daug žalos mūsų gyvajai gamtai, ir toks veiksmas nebuvo protingas. Nors iki šiol šiai rūšiai Lietuvoje nėra skirta kiek didesnio mokslininkų dėmesio, tačiau tokio teiginio paneigti neįmanoma. Lieka tik jam pritarti, nes visų svetimžemių rūšių perkėlimas dažniausiai turi vienokių ar kitokių neigiamų pasekmių.

AUTORIAUS nuotrauka

Geriausios draugės veidas

JŪRATĖ VITKAUSKAITĖ

...niurnantis vanduo – rudas Žemės kraujas, snaudžiantys švylių ir spanguolių kupstai, aitriu kvapu smogiantys gailiai, mėlynos vaivorų uogos, besilupančiom atplaisėlėm skrebančios vargetos pušelės – tokia į mane žvelgia mano pelkė. Mano pirmoji ir ko gero didžioji meilė.

Atsargiai statau koją jos svetingan glėbin ir įkrentu į...

Tyli, liūliuojanti vėjo daina ramiai vilnija pušų viršūnėmis, o aukštai danguje lengvai sklendžia plėšrusis paukštis. Gal suopis, o gal vanagas. Retkarčiais suklykia jis plonu ilgesingu balsu ir širdin smigteli praeinančio rudens nostalgijos strėlytė. Tačiau iki baltos, šaltos žiemos praeis dar daug dienų, o aš noriu jausti ir mėgautis šia diena. Šią akimirką noriu džiaugtis savo pelke, savo gražiąja drauge, pas kurią mane atvedė likimas. Todėl dabar, prisėdusi ant kiminių kupsto, atremiu nugarą į neužaugą pušelę ir užsimerkiu: esu pačioje nuostabiausioje vietoje po saule. Ten, kur nurimsta mintys ir siela, kur kasdienis būdravimas nejučia pasitraukia kažkur toli į nežinią. Kur nerimas išsisklaido tarsi lengvas pienės pūkas, o galva tampa šviesi ir tuščia – tobulai baltas popieriaus lapas. Sėdžiu valandų valandas nenorėdama išeiti, nes pelkė nieko nesako, tiesiog leidžia man kvėpuoti, būti Čia ir Dabar visa savo esybe...

Anuomet, būdama pirmo kurso studentė ir būsima miškų specialistė, žygiavau dulkėtu vieškeliu ieškoti aukštapelkės, o tiksliau – kupstinio švylio. Jis būtinas papildyti šlapių augimviečių augalų herbarą. Mūsų botanikos dėstytoja nurodė, kad švylys auga tik

pelkėse. Dar niekad nebuvau tikroje pelkėje, nežinojau, kaip ji atrodo, nežinau ir kaip atrodo tas švylys, kurį turiu atsargiai su visom šaknim išrauti ir parsinešusi suspausti tarp laikraščių botanprese – specialiai augalų džiovinimui skirtuose rėmuose. Nieko iš anksto nežinau, net kelio į pelkę, tačiau mūsų botanikė itin vaizdžiai ėmėsi pasakoti man kryptį:

– Kirtusi kelią, eik vieškeliu tiesiai, kol atsimuši į retmiškį. Jį perėjusi, pamatysi neaukštą perregimą jaunuolyną, o už jo bus didelė pieva – tos pievos pakrašty stovi sena sodyba, nuo kurios statmenai pamatysi siaurą proskyną miškan. Ta proskyna, o tiksliau kvartaline linija eisi mišku gerą gabalą ir atsidursi tiesiai priešais pelkę. Atpažinsi ją iš augalų: pušelės ten mažos ir skurdžios, apkerpėjusios, turėtų ir vandens dabar nemažai būti, o aukštai iškilę viksvų kupstai sidabru švytinčiais pūkais ir yra švyLIAI. Dar gausiai rasi aitriai kvepiančių krūmokšnių. Dabar kaip tik jie žydi baltų žiedų puokštelėm. Tai bus gailiai. Jų neimk, mums svarbiausias švylys – visas augalas, su žiedu ir šaknimi.

Suintriguota nematytų stebuklų tą pačią popietę drožiu ieškoti ko nepametusi. Mano grupės bičiuliai, kaip visad, neskuba, o man jau spurda širdis iš nekantrumo – maga kuo greičiau pamatyti, kas per ypatybė toji pelkė, kurioje auga visai man nežinomi augalai. O aš gi botanikoje save laikiau jau gerokai pasikausčiusia, net prieš miškininkystės studijas didžiąją dalį žolinės augalijos pažinojau, tačiau, pasirodo, yra dar kažkokių besislepiančių nuo manęs nežinomųjų.

Nagi, nagi, braunuosi per retmiškį, jaunuolyną, kol tolumoje smūksančios sodybos priešaky išvystu aukštą miško sieną. Pervėrusi aštria akimi randu siaurutį takelį – kvartalinę liniją. Žygiuoju ja, dairydama į šalis, ir stebiuosi seno miško sodrumu: storakamienės eglės susipynusiom šakom plaikstosi, dangų remia didingos pušys, vietom ažuolai drūti, it Poškos Baubliai raitytas šakas viršun kelia. Kartais tenka stryktelti per pastojusią kelią virtėlio kliūtį – ir tą pat akimirką mintyse žybteli, kaip per kūno kultūros pamokas mokytoja piktžiugiškai kankino mus strakalio per „ožį“, ko aš baisiai nenkenčiau... Kartais stabdyti mane bando kritusio kamieno drūtgalys – tokį baobabą geriau jau aplink apeinu. O kartais smengu vešlių žolių lapijų daubon ir... atsiduriu baloje. Tačiau aš rami, guminių batų apsauga neleidžia sušlapti. Taip bestrykčiodama, besidairydama visai netikėtai išvystu priešaky šviesos srautą – dingsta tamsus miškas, ir akyse atsiveria didelis laukas žemaūgių skurdenų pušelių ir keistų nematytų žemesnių augalų. Aukštapelkė! Ta, kurios ieškojau.

Dar niekada neteko regėti tokio įspūdingo vaizdo su keistai išsiklapiusiom pušim, nedidukais beržiokais ir žydinčiais kupolais padabintais krūmais. O kvapas... Kvapas toks stiprus, taip trenkia galvon, kad nė uostyti nereikia. Šalia aromatingų, visa gožiančių gailių, kerojasi mėlynių lapus primenantys žemesni krūmokšniai. Jau užmezgę žalias uogeles, kurios rudeniop sunoks, ir mėlynas gaivumas pats prašysis burnon. Tai vaivorai, daugelio nepelnytai vadinami girtuoklėmis, esą tai jos čia galvas apsuka. Jau visai pažeme driekiasi švelniais dygliukais nusėtos varnauogių šakelės. Vasaros pabaigoje ir jos sunokins uogeles – juodas mažas akutes, kurios irgi valgomos. Galiausiai ant kupstų ir purios kiminių dangos išsiraizgę plonyčiai spanguolių voratinkliai. Jau šių uogelių karolėlius tai visi pažįsta. Pritūpusi įsispiriu į nematytą daiktą: nedidukas, su keliais žaliai rausvais lapukais, nubarstytais lipnių lašelių rasa, jis atkreipė ne tik mano, bet ir mažos muselės dėmesį. Toji patiklutė nutūpė ant menamo saldaus pietų stalo ir... įklimpo. Patarlė sako: įklimpo lyg musė į barščius, tik šiuo atveju – į saulašarės spąstus. Porą valandėlių virškinęs aukele, žavusis viliotojas iš musės paliko tik sparnelius ir kojeles...

Šitaip trepinėjau aplink save laiko nuovoką praradusi, vis negalėdama atsitokėti iš keistosios Narnijos karalystės. Nepažinojau tada visų tų augalėlių, net ir spanguolės žalumos be uogų nebuvau regėjusi, o gležnų rausvų žiedelių tuo labiau. Tik švylį, kurio čia ir atėjau, dėstytoja buvo aiškiai apibūdinusi – žalia smilgelė, sidabro pūko galvelė. Dabar, rodės, patekau visai į kitą laiką, kitą realiją, kur viskas nauja, nematyta, nepažįstama, tačiau savita, unikalų. Čia nėra įprasto mums gyvenimo, nei giesmininkų čirškesio, net vėjas kitaip šlama, o žmogaus pojūtis absoliučiai išnyksta. Toji pelkė lyg iliuzija nunešė mane kažkur toli, toli, kur nepasiekia civilizacijos globa. Liko tik mano vienatvė ir nepaliestas gamtos lopinėlis. Mėgavausi juo, leidau visiems pelkės vėjams gairinti ir glostyti mano veidą, kuždėjau rudajam vandeniui, žaidžiančiam saulės spinduliais, paukščiui, be garso slystančiam ore, verpetuojantiems žolynams. Atsargiai slydau ranka per baltus gailių nuometus, švylių minkštas galveles – kiekvienas kupstas atrodė lyg atskiras pasaulis, dar kiek ir, rodos, tie liulantys kemsai mane užkalbės, gal net pavėrs margąją gyvatę...

Čia aš gyvenau medžiu. Kreiva pušele. Verkiančiu berželiu. Pelkiniu gluosniu... Kaip nuostabiai kvėpia vėjas! Ir tą akimirką pajuntu atsėlinant į širdį kažką didelio ir stipraus. Tokio stipraus bei galingo, kokia gali būti tik atvira besąlygiška meilė. Tą pačią minutę aiškiai suvokiau, kad ir kur bebūsiu gyvenime, visuomet ieškosiu savo geriausių draugės, paslaptis ir kerus sergstinčios Žemės, veido.

AUTORĖS nuotraukos

Kelionė į kitą pasaulio pusę. Indonezija. Balis.

Pasaulio Dievų buveinės titulo verta sala

EGLĖ JANULEVIČIŪTĖ-GUIMERA

(Pabaiga. Pradžia – nr. 8)

Jeigu manęs paklaustų, ar norėčiau dar kartą aplankyti Balio salą, atsakyčiau, kad taip. Ten nuostabi gamta, harmoninga energija, skanios jūrų gėrybės ir vyksta gilios dvasinės transformacijos. Taip, čia nemažai skurdo bei beprotiško gatvių chaoso, tačiau čia taip pat gausu taikių bei draugiškai nusiteikusių žmonių. Sugyvenančių darnoje su gamta ir dievais.

Pasiryžau į šį paskutinį straipsnį apie Balio salą sudėti keletą įdomiausių aplankytų vietovių bei pasidalinti įspūdžiais.

Kadangi mano kelionė buvo tik dalinai turistinė, pagrindinis tikslas buvo profesinės pažangios pagalbos žmonėms žinios, tad ir parinkti lankytini objektai buvo neatsitiktiniai. Man kaip visuomet labiausiai įdomios tos vietovės, kurios dvelkia autentika, mistika, neįprasta energija, kurias galima vadinti gamtos jėgos vietomis.

Šventas beždžionių miškas

Beždžionės Indonezijoje laikomos šventais gyvūnais. Baliečiai jas garbina ir gerbia, jų atvaizdai matomi daugelyje šventyklų. Beždžionių buvimas šalia žmonių laikomas

geru ženklu, palaima ir apsauga. Net viename iš tradicinių balietišku teatralizuotų Barong šokių, kurį lankant šią salą tiesiog būtina, parodoma kaip beždžionė padėjo karaliui nugalėti mūšį. Išmintinga beždžionė buvo pagrindinis spektaklio dalyvis.

Kadaise šis šventas miškas buvo tik sostinės priemiestyje, tačiau plečiantis infrastruktūrai, jis atsidūrė pačioje Ubudo (Balio sostinė) širdyje.

Visa teritorija užima kiek daugiau nei dvidešimt septynis hektarus. Čia veši daugiau nei 100 skirtingų medžių rūšių. Rezervate gyvena daugiau nei 600 ilgauodegių

Prie įėjimo į beždžionių mišką

Beždžionių miško statulos priminė lietuviškų pasakų motyvus

makakų. Gyvūnų bendruomenė sudaryta iš keturių atskirų šeimų. Hierarchija šeimose labai svarbi ir griežtai jos laikomasi.

Beždžionės pripratusios prie lankytojų, elgiasi taip, tarsi joms visai nerūpėtų pašaliniai, tačiau laikosi saugaus atstumo. Jos pasitiki praeiviais, stebi jų veidus, taip pat daiktus. Beždžionės labai žaismingos ir mėgsta papuošalus, akinius nuo saulės ir kepures. Fotoaparatai ir mobilieji telefonai taip pat yra geidžiami žaislai. Todėl lankytojai, norintys išlaikyti šiuos patrauklius objektus, turėtų juos palikti viešbutyje arba tvirtai laikyti.

Tačiau niekada negali žinoti, kada gyvūnui suges nuotaika ir užplūs natūrali agresija ar dings pasitikėjimas praeiviais. Visų saugumui lankytojams primygtinai rekomenduojama laikytis taisyklių: nemaitinti, nekišti rankų prie prisitartinusio gyvūno, nežiūrėti tiesiai į akis, negąsdinti. Parke gyvūnų gyvenimo kasdiena tarsi ant delno. Čia pat valgo, miega, užsiima šeimos pratešimu, rūpinasi mažyliais. Jeigu kažkas nepatiko – čia pat iššiepia savo didelius aštirus dantis.

Man pavyko draugiškai užglaistyti netikėtą konfliktą, kuomet per arti priėjusi prie

Rezervate gyvena virš 600 ilgauodegių makakų

Patelė su dviejų savičių mažyliu

beždžionių vaikų darželio (kitaip jo ir nepavadinsi, nes čia kūliais vartėsi keliolika vos poros trejeto savičių beždžioniukų), gavau rimtą mamos perspėjimą. Įtari beždžionė mama staiga prišoko ir kibo savo dantimis man į placius kelnių klešnes ir iš padilbų

įsistebeilijo tiesiai į akis. Sustingau į akmenį ir nejudėdama žiūrėjau į kitą pusę. Keletą akimirkų gyvūnas stebėjo mane, po to paleido kelnes ir nubėgo pas vaikus.

Mačiau ir kitų atvejų, kuomet beždžionės atimdavo iš rankų skanėstus, užsilipę turistams ant nugaros norėdavo atsegti kuprinę, o subartos atkišdavo savo išžiotą piktą snukutį.

Tuomet pasirodydavo prižiūrėtojai ir beždžionėms pažįstamais gestais jas sudrausmindavo. Beždžionės gerbė ir prižiūrėtojus, ir jų kišenėse esančias laidynes, kurių karts nuo karto, matyt, gaudavo paragauti.

Turistai ateina į parką norėdami pamatyti laisvėje gyvenančias beždžiones, tačiau parke gausu ir kitokių vertybių. Čia pamatysite tris XVII a. šventyklas, skirtas dievybėms Šivai, Brahmai ir Ganggai, daug senovinių akmeninių skulptūrų, vaizduojančių beždžiones, dievybes ir kitokias mitines būtybes, taip pat nedideles kapinaites.

Už šventyklos vartų, kuriuos nuo piktų dvasių saugo klaikių išraiškų skulptūros, galima pamatyti ir kremavimo gultus. Kaip jau pasakojau ankstesniame straipsnyje, kremacija yra prabangos prekė, tad laikinos tradicinės kapinės, šalia kremavimo šventyklų, įprastas dalykas.

Šventajame beždžionių miške yra daug dievų bei dvasių garbinimo vietų. Vakarinėje parko pusėje yra deivės Šri Devi statula. Jis rankoje neša ryžius, kurie simboliuoja vaisingumą.

Šiaurinėje pusėje yra deivė Durga, kūrinijos motina. Ją lydi liūtas ir tigras. Durga

Įeinant į šventą beždžionių mišką pasitiko trys statulos

Vibracijų tiltas

Devi nugalėjo piktąjį Mahisaurą, kuris bandė įvesti pasaulyje netvarką.

Šimtai keturračių ant Batur kalno pasitiko saulėtekį

Per parką einantis takas simbolizuoja sielos kelią. Šioje kelionėje sielos kerta Titi Ugal Agil – vibracijų tiltą, kol susiduria akis į akį su Batu Terbelah akmeniu, esančiu Durgama urve. Žodis *Durgama* kilęs iš Durga Mata – tai ir reiškia gerbiama motina Durga. Urve taip pat yra lingamas, dievo Šivos simbolis.

Saulėtekis ant Batur kalno

Be abejo tai pati švenčiausia salos vieta. Jau pasakojau apie šventuosius Balio kalnus, beliko papasakoti apie naktinį džipų safarį.

Kaip tyčia tą naktį pasijutau prastai. Visiems turistams gerai žinomas virusas *Bali beli* neaplenkė ir manęs. Dažniausiai tai roto virusas, kurį „pasigauna“ atvykę turistai netyčia siurbtelėję balietiško vandens.

Taip, Balyje vandens kokybė labai prasta ir net dantų valymui naudojome fasuotą, parduotuvėje pirktą vandenį, arbatos puodelius plovėme virintu vandeniu. Tačiau turėjau neatsargumo, sumaišyto su žingeidumu paragauti vietinio maisto pakelės užėigoje. Tas vienintelis salotos lapas, kuris greičiausiai ir buvo plautas paprastu vandenuku, man kainavo pusantros paros lovoje su aukšta temperatūra ir kitokiais nemaloniais simptomais.

Ačiū stipriai lietuviškų kmylių arbatai, šviežioms kokosų sultims, Balio dievams ir minčių jėgai, kuri manęs neapleido. Juk laukė saulėtekis ant šventojo kalno.

Saulėtekis ant švento Batur kalno

Jau nuo antros valandos nakties po nedidelio miestelio Kintamani gatves, sukeldami didžiulį triukšmą, darda nedideli keturračiai. Taip prasideda didysis saulės pasitikimo suvažiavimas.

Į Batur kalną galima kilti ir pėsčiomis. Trekingo mylėtojams tai tikras gamtos rojus. Trys valandos vidutinio sunkumo kopimo ir jau viršūnė. Aukščiausias taškas tesiekia 1717 m virš jūros lygio.

Kilti į šventąjį Balio kalną primygtinai rekomenduojama su gidu. Kelias pakankamas painus, tad pasiklysti labai paprasta. Būtina gera avalynė, nes pakilimo kelias eina per natūralų lavos taką.

Vietiniai mums pasiūlė kilti į kalną džipu. Tiesa sakant, net negalėjau įsivaizduoti tokio festivalio ant šventojo kalno. Mūsų užsakytas automobilis prie viešbučio sustojo ketvirtą valandą ryto. Mat kuo anksčiau užvažiuosi ant kalno, tuo ant aukštesnio šlaito galėsi įsitaisyti ir laukti saulėlydžio.

Vienas paskui kitą siaurais keliukais į kalną kilo dešimtys nedidelių dviečių keturračių. Keliukas vedė pro sodybas, daržus ir vištides. Galima buvo tik įsivaizduoti, kaip jaučiasi vietiniai kaimo gyventojai, kuomet visą naktį gaudžia laukinių atvirų visureigių motorai.

Bekylant į kalną privažiavome „vietinę kasą“. Ant palaikio medinio stalo su dviem nepilnamečiais vaikais sėdėjo užsimiegojusi moteris ir iš vairuotojų rinko pinigus. Kadangi balietiško rupijos skaičiuojamos dešimtimis ir šimtais tūkstančių, tai visiems trims buvo darbo skaičiuoti. Tokiu būdu kaimo bendruomenė susirenka kompensaciją už tai, kad džipai važinėja per jų daržus. Kai kišenė pilna, tai ir triukšmas ne taip trukdo.

Gerą pusvalandį dardėjome į statų kalną su visa virtine palaikių keturračių. Paskuti-

nis status pakilimas, kriokiantis variklis ir mėginimas prisiparkuoti ant staus šlaito ir mes jau sėdime susivynioję į dekius ant automobilio stogo. Vairuotojas pasiūlė karštos arbatos. Ant kalno buvo koks pusė tūkstančio automobilių.

Po poros valandų pradėjo brėkšti. Visi kalno lankytojai stengėsi įsiamžinti fotografijose. Kylanti saulė nudažė Batur šlaitą auksu. Išties neišdildoma akimirka, kupina nenusakomo vidinio džiaugsmo.

Neišdildoma ir unikali patirtis buvo pakilti į kalną keturračiu. Visas pakilimo procesas nuo paryčių, virtinė drauge link tikslo kylančių automobilių, motorų gausmas, balietiški daržai ir pirmieji saulės spinduliai ant dievų altoriaus – išliks širdyje.

Karštieji šaltiniai

Po pasivažinėjimo gaudžiančiu keturračiu, po Bali beli nuvarginto kūno geriausia atgaiva buvo pasinerti į karštus terminius šaltinius, esančius tame pačiame Kintamani miestelyje ant Batur ežero kranto. Karštieji ugnikalnio Batur šaltiniai (*Batur natural hot spring*) tai visas baseinių kompleksas. Vanduo čia prišyla iki 50 laipsnių temperatūros. Mažesniuose baseinuose palaikoma 38–40 laipsnių temperatūra, didesniuose, skirtuose plaukoti – apie 20. Šiame vandenyje gausu mineralų ir sieros. Šaltinių vanduo turi kūną gydančių bei jauninančių savybių. Jis gydo odos, nervų ligas, atpalaiduoja raumenis.

Aukšta vandens temperatūra gydančiai veikia sąnarius. Čia atvažiuoja ne tik turistai. Pasigydyti terminiuose baseinuose atvyksta vietiniai iš viso Balio. Atgaiva ir kūnui ir sielai, nes visi baseinai yra po atviru dangumi, iš kur atsiveria puikiausi kraštovaizdžiai.

Tik nedidelė akmeninė siena, į kurią galima atsiremti alkūnėmis, skiria baseiną

AUTORĖS nuotraukos

Keturračių safarių kelias ejo per daržus. Svogūnų pasėliai

nuo Batur ežero. Tad vaizdas iš čia atsiveria į ežerą ir šventų kalnų kalderą.

Nusipirkęs bilietą, kuris kainuoja nepilnus dešimt eurų, gali mirkti nors ir visą dieną. Už tą pačią kainą gausite rankšluostį ir gaivųjį gėrimą. Čia pat vietinės moterys pasiūlys balietiškus kojų ar viso kūno masažus. Jie atliekami čia pat baseine. Tiesa kainos jau komercinės, o kokybė turistinė.

Visi baseinai išdėstyti kaskadomis. Vanduo žemyn iš vieno į kitą teka fontanais, įtaisytais žmogaus dydžio dievybių skulptūrose. Atsistojus po srovėmis, galima papildomai pasimėgauti vandens masažu.

Barong šokiai

Pasimėgavus saulėtekiu, pagydzius kūną terminiuose šaltiniuose, belieka aplankyti Balio turgų ir teatralizuotą Barong šokių su ugnimi pasirodymą.

Apie turgų tepasakysiu vieną dalyką – reikia mokėti labai gerai derėtis. Iš turistų prašomos trigubos ar keturgubos kainos. Visos prekės panašios, daug vienodų. Daug

drabužių, spalvotų akmenėlių papuošalų ir dekoracijų. Kur bebūčiau man visuomet patinka užėiti į turgų. Čia geriausiai matosi kuo gyvena vietiniai, galima iš arčiau pamatyti vietovės virtuvę. Balio turgus – neišimtis. Jis skirtas tik turistams, suvenyrams, saronams ir bizuterijai pirkti. Tiesa, labai madingos mažos ir didelės medžio kultūros.

Kultūrinei daliai liko teatralizuoti šokiai. Tai autentiškas baliečių folkloras. Viena spektaklio dalių – transinis vyrų dainavimas. Tai monotoniškas tų pačių žodžių kartojimas ilgesnį laiką. Tuo pat metu vyksta pagrindinių veikėjų dialogai. Šokių scenarijus labai gilus. Jame dažniausiai vyksta gėrio ir blogio kova. Pagrindiniai herojai vilki spalvotus kostiumus ir kaukes, moterys vilki tradicinius spalvotus drabužius. Šokio ritmus keičia sakralinės dainos, šūksniai.

Taigi tokia ta Balio sala. Kupina gamtos turtų, tačiau gatvėse gausu skurdo ir neišvaros, žadinanti sielą ir tuo pačiu pasirūpinanti kūno poreikiais.

Sala į kurią norisi sugrįžti.

Prenumeruokite žurnalą „Mūsų girios“ 2025 metams!

- Internetu - www.musu-girios.lt (nuspaudžius skydelį *prenumerata*);
- El. paštu - info@musu-girios.lt, rimondas@musu-girios.lt;
- Telefonu - +370 687 10616; ▪ Visuose Lietuvos pašto skyriuose.

PRENUMERATOS KAINA:

1 mėn. – 5 Eur, metams – 60 Eur; su nuolaida: 1 mėn. – 3,50 Eur, metams – 42 Eur.

Stanislovas Žebrauskas

1950 07 05 – 2024 11 04

Šalies medžiotojams paminėjus Šv. Huberto dieną, miškininkų ir medžiotojų bendruomenę pasiekė skaudi žinia: eidamas 75-uosius metus sunkios ligos palaužtas lapkričio 4 d. ryte Amžinybėn iškeliavo žinomas šalies miškininkas, medžiotojas, bitininkas, gamtos mylėtojas STANISLOVAS ŽEBRAUSKAS, pašventęs savo gyvenimą gimtinės ir šalies miškams, jų atkūrimui, apsaugai, miško faunos reguliavimui, miškininkystės ir medžioklės ūkio politikos formavimui.

Augęs Kauno r. Vilkijos apylinkėse esančiame Biliūnų kaime eigulio šeimoje, Stanislovas nuo vaikystės gerai pažinojo gimtinės miškus, o talkindamas tėčiui Aleksandrui – ir miškininkų kasdienį darbą, rūpestį, atsakomybę už patikėtus miškus.

Baigęs 1968 m. Vilkijos vidurinę mokyklą, nedvejodamas dėl profesijos pasirinkimo jis įstojo į LŽŪA studijuoti miškininkystės, 1973 m. baigė Miškų ūkio fakultetą. Nors už daugelį kitų bendramokslų turėjo gilesnį praktinės miškininkystės pažinimą, profesinę karjerą gimtinėje pradėjo žemutinės grandies specialistu: dirbo meistru Kauno miškų ūkio Kulautuvos, Padauguvos girininkijose, girininko padėjėju. Kaip jis ne kartą yra sakęs, tuomet buvo arčiausiai miško ir savo prigimties.

Bet jam teko imtis ir neįprastos miško pramoninės veiklos: 1975 m. paskirtas Vilkijoje statomo medienos galutinio sandėlio viršininku. Nuo 1980 m. laukė nauji iššūkiai Vilniuje. Pakvietus dirbti į tuometinę Miškų ūkio ir miško pramonės ministeriją vyresniuoju inžinieriumi, teko rūpintis miškų ūkiuose gamybinių objektų, gyvenviečių statybomis, dabartine terminologija būti vadybininku, biurokratu – „skirstyti Maskvos paskyras deficitinėms plytoms, cementui, gelžbetonio blokams“... Įkyrėjus šiai biurokratinei monotonijai, Stanislovas perėjo dirbti į šakinės profsąjungos komitetą techniniu darbo inspektoriumi, važiavo į miškų ūkius, rūpinosi darbų sauga ir darbo sąlygų gerinimu, gyvai bendravo su miškininkais, miško darbininkais, išsiklausė į jų godas.

Pertvarkant reorganizuotos 1990 m. Miškų ūkio ministerijos centrinio aparato darbą, reikėjo naujo požiūrio ir į miško pramoninę veiklą: Stanislovas pakviestas būti įsteigto Miško technikos ir miško eksploatavimo skyriaus viršininko pavaduotoju, 1992–1996 m. dirbo reorganizuoto šio skyriaus viršininku.

Sukdamasis nuolatinių pertvarkų, reformų sukuryje, savo prigimtimi Stanislovas ilgėjosi sąlyčio su praktine miškininkyste, gamta. Todėl atsiradus galimybei 1996 m. ėmėsi širdžiai mielesnės veiklos – perėmė vadovavimą įsteigtam Miškų atkūrimo ir apsaugos skyriui. Nors iš paskos sėlinusios politinės reformos, ministerijų kaita blaškė jo kuruojamo miškininkystės skyriaus laivą, suburtos komandos padedamas jis išlaviravo, plaukė siekiama kryptimi.

Užimdamas ministerijoje aukštą pareigą, jis išliko paprastu, draugišku kolega, ieškojo kolektyvinių sprendimų, rėmėsi profesionalų nuomone, ją gerbė, palaikė tamprius ryšius su Miškų instituto mokslininkais, Valstybinės miškų tarnybos ir miškų urėdijų specialistais. Jo iniciatyva buvo suburtos Miško genetinių išteklių, sėklininkystės ir miško atkūrimo ekspertų komisija bei Koordinacinė taryba sanitarinės miškų apsaugos klausimais. Į jas atrinkti geriausi tos srities specialistai gamybininkai, mokslininkai. Išėjus į pensiją, šios patariančios miškininkystės institucijos išliko, veikia iki šiol.

Stanislovas su skyriaus darbuotojais daug dėmesio skyrė miško sodmenų auginimo, miško medžių selekcijos ir medelynų modernizavimo klausimams, lankėsi miško objektuose ir skatino kolegas praleisti miške kuo daugiau laiko.

Miškininkystės skyriaus veikla siejosi ir su aplinkosauga, miško fauna, medžioklės problemomis. Šioje srityje jis irgi buvo profesionalas – daug metų buvo renkamas vilniečių medžiotojų klubo „Girios“ prezidentu, sukauptė asmeninę vertingą trofėjų kolekciją.

Deja, jautriai rūpindamasis našesnių ateities miškų kūrimu, tvaresniu jų naudojimu, genetinių išteklių išsaugojimu, Stanislovas netausojo savęs. Net ir sirgdamas domėjosi miškininkystės reikalais, vykdė reformomis valstybiniuose miškuose, surasdavo jėgų pabendrauti su buvusiais kolegomis, jiems patarti, išverti sunkmetį. Buvo gera išgirsti jo balsą, pajusti moralinę paramą. Už tai visada buvo ir liks kolegų gerbiamas.

Nors kilęs iš pakaunės, jis tapo vilniečiu: priemiestinėje Avizių gyvenvietėje savo rankomis sukūrė gražią sodybą, joje svetingai priimdavo kolegas, kuriuos visada pavaišindavo medumi. Laisvalaikiu mėgo pabūti ir vienuomoje, pasiklausyti prižiūrimų bičių dūzgesio.

Netektis ypač skaudžiai palietė gražią jo šeimyną: žmoną Laimą, dukrą Gintarę, trečios kartos miškininku tapusį sūnų Aleksą, miškininkę seserį Rimą, augantį būrį anūką, kitus artimuosius. Nuoširdi užuojauta jiems.

Medžių lapų auksu nuklotu taku lapkričio 6-ąją susirinę buvę kolegos, medžiotojų bendruomenės atstovai, bičiuliai palydėjo amžinam poilsiui šį Iškilų Miškininką į Vilniaus rajono Didžiosios Riešės kapines.

Buvę bendradarbiai, kolegos

Bronius Žibūda

1947 02 02 – 2024 11 08

Šių metų lapkričio mėnesio 8 dieną buvusios Veisiejų miškų urėdijos miškininkus pasiekė liūdna žinia – mirė kolega BRONIUS ŽIBŪDA.

Bronius Žibūda gimė 1947 m. vasario 2 d. Lazdijų rajono Nasūtų kaime. Baigęs Kapčiamiesčio vidurinę mokyklą, mokslus tęsė Kauno miškų technikume. Bronius Žibūda po technikumų baigimo 1964 metais pradėjo dirbti Veisiejų miškų ūkio Ančios girininkijos miško techniku, 1965–1966 m. buvo girininko pavaduotoju. 1966–1971 m. Bronius dirbo Ančios girininku, 1973–1982 m. – Veisiejų miškų ūkio inžinieriumi, o nuo 1983 metų buvo paskirtas to paties ūkio miško išvežimo baro viršininku. Iš šio baro kasmet išveždavo po 50 tūkst. ktm medienos.

Jam vadovaujant, per ilgus darbo metus įveista 140 ha miško kultūrų, 1,5 ha daigynų, 7 ha sėklinė plantacija, išugdyta 300 ha jaunuolynų, nutiesta 6 km kelių. Bronius daug prisidėjo organizuojant parduotuvės, kultūros namų, kluonų statybas.

Bronius Žibūda 1973–1989 m. buvo renkamas profsąjungos komiteto pirmininku. Eidamas šias visuomenines pareigas, nuolat rūpinosi darbuotojų buitimi bei laisvalaikiu.

Palydėję Velionį į paskutinę kelionę, nulenkėme galvas, nurijome skausmo ašaras ir meldėmės, kad amžinoji šviesa Jam tešviestų.

Šią sunkią netekties valandą užjaučiame žmoną ir vaikus, linkime jiems Dievo palaimos bei stiprybės.

Vytautas STACEVIČIUS

In memoriam Robertui Mirinui

Spalio 20 d. netekome kolegą miškininko. Po sunkios ligos, tesulaukęs 51 metų, palikęs didelį skausmą tėvų ir artimųjų širdyse, anapilin iškeliavo ROBERTAS MIRINAS.

Robertas, gimęs ir užaugęs Kaune, dar vaikystėje pajuto ryšį su gamta, sekdamas savo tėvo dr. Slavomiro Mirino, ilgamečio LŽŪU Miškininkystės katedros docento ir

mamos Sigitos irgi LŽŪU absolventės, pavyzdžiu. Robertas baigė Kauno 43-ąją vidurinę mokyklą, vėliau Kauno aukštesniąją miškų mokyklą ir galiausiai, Lietuvos žemės ūkio universitetą, kur 1999 metais įgijo miškininkystės magistro laipsnį.

Jo profesinė karjera buvo susieta su miškininkyste ir gamtos apsauga. Robertas dirbo UAB „Stora Enso miškas“, Valstybinėje miškų tarnyboje bei Kauno rajono savivaldybės administracijoje. Be to, Robertas, bendradarbiaudamas su Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos Miškininkystės katedros darbuotojais, kaip pagrindinis projektų vykdytojas, ilgus metus vykdė želdynų bei medžių būklės vertinimo darbus Kauno miesto savivaldybėje. Šis darbas buvo svarbus Roberto veiklos etapas, liudijantis apie jo nuoširdų atsivimą gamtos apsaugai. Jis buvo atsakingas ir principingas darbuotojas. Asmeniškai mano prisiminimuose Robertas, kaip buvęs studentas, išliks asmenybe, gebančia sušildyti aplinkinius savo humoro jausmu ir žmogiška šiluma.

Bendradarbiai, kolegos ir artimieji prisimins Robertą kaip žmogų, kuris gyveno pagal gamtos ritmus – kaip medį, augusį ir brendusį pagal savo principus.

Ilsėkis ramybėje.

Dr. Albinas TEBĖRA

Atvykėlis iš Tolimųjų Rytų

VYTAUTAS RIBIKAUSKAS

Vadintas šis žvėrelis įvairiais vardais: tai janotiniu, tai usūriniu šunimi. Apsistota prie manguto. Iš Lietuvos mokslininkų gamtininkų, siekusių „praturtinti“ šalies medžiojamąją fauną egzotinėmis žvėrių rūšimis, niekas nepripažįsta atgabenęs į mūsų medžioklės plotus Tolimųjų Rytų plėšraus žvėrelio – manguto. Šiaip ar taip pats pėsciomis nuo Usūrio ir Amūro upių pakrančių šis žvėrelis neatpėdino. Gal tuo pasirūpino gamtą pertvarkyti pagal sovietinio žmogaus valią pasiryžę kaimynai baltarusiai ar latviai. Teigiama, kad, siekiant Sovietų Sąjungos gamtą praturtinti švelniakailiais žvėreliais, mangutai buvo išvežioti net į 76 Sovietų Sąjungos sritis, rajonus ar respublikas. O toliau atkalkūs svetimšaliai plito pėsciomis ir pasiekė daugelį Vidurio, Vakarų ir Šiaurės Europos valstybių: Lenkiją, Čekiją, Slovakiją, Vokietiją, Suomiją, Švediją ir kt. Nepaprastai sugebantis prisitaikyti prie gamtos sąlygų bei pakitusio maisto, subręstantis per vienerius metus ir vienai porai sulaukiant 6–8 (neretai 12–16) jauniklių vadoje, mangutas, neturėdamas daug natūralių priešų (vilkų ir

lūšių daugelyje šalių yra mažai), plinta nepaprastai greitai.

Beje, mainais už mangutą iš Vakarų Europos, kur šis Šiaurės Amerikos žvėrelis jau spėjo išplisti, mes gauname dar didesnę niekadėją – meškėną. Jeigu mangutai ryja viską, ką gali įveikti ant žemės, tai meškėnai dar puikiai geba karstytis po medžius. Nors mūsų aplinkosaugininkai medžiotojus ragina meškėnus prie valstybinės sienos pasitikti švinu, manau, kad apsukrusis valkata sugebės prasmukti pro visas užkardas ir įsitvirtinti mūsų šalyje, nes, kai nėra kailių rinkos, dažnas medžiotojas pagaili šovinių, negalvodamas apie tokio taupumo pasekmes. Dar mangutų masiško plitimo Lietuvoje pradžioje kai kurie mokslininkai teigė, kad mangutai (tada dar vadinti usūriniais šunimis) pas mus didesnės pramoninės reikšmės neturi. Ir tai suprantama, nes medžiotojai mangutų kailių, kurie juodojoje rinkoje buvo vertinami geriau už mūsų lapių kailius, į valstybines kailių paruošų organizacijas nepristatinėjo. Tada į Lietuvos turgus privažiudavo spekuliančių (dabar vadintųsi komersantėmis ar verslininkėmis) rusių, prie intymių kūno vietelių prisikimšusių

pluoštus rublių stambiomis kupiūromis, ir už gerą manguto kailį medžiotojas ar brakonierius galėjo gauti sumą, gerokai viršijančią, pavyzdžiui, vyresniojo miškų ūkio inžinieriaus mėnesinį atlygį. Niekas Lietuvoje nebandė nors kiek tiksliau nustatyti gyvenančių mangutų skaičiaus. Sovietmečiu nebuvo žinomas ir įvairiais būdais sumedžiotų šių žvėrelių skaičius, nes, į medžioklės dokumentus įrašius sumedžiotų žvėrelių skaičių, būtų reikėję būtinai už menkus skatikus Valskybei perduoti jų kailius. Dabar sumedžioti mangutai į medžioklės lapus įrašomi, tačiau, žlugus kailių rinkai, jų sumedžiojama tikrai per mažai. 2023–2024 m. medžioklės sezonu Aplinkos ministerijos duomenimis, Lietuvoje sumedžiota tik 2913 mangutų, nors šiuos žvėrelius medžioti galima ištisus metus. Nedažnas medžiotojas, tykodamas šernų, stirnų ar elnių, paleidžia brangų šūvį į prie bokštelių atkėblinusių niekam nereikalingą valkatą mangutą. Jei negailama šovinio, tai bijomasi šūvio garsu atbaidyti rimtą grobį...

O valkatoms iš Tolimųjų Rytų tokia politika patinka. Jie sparčiai dauginasi ir naikina smulkiąją Lietuvos fauną. Todėl

ir gamtosauginės programos geriau būtų nukreiptos plėšriųjų žvėrelių (mangutų, lapių, kanadinių audinių, kiaunių) populiacijų gausos mažinimui, o ne pelėnų veisimui miškuose, kad lūšių pagausėtų...

Apsimetėlis mangutas šaulį paliko smunkančiomis kelnėmis

Nedavė Dievas mangutui ne tik padoraus pavadinimo, bet ir greitų kojų, vikrumo, pykčio ginantis nuo priešų. Tačiau Tolimųjų Rytų valkata surado išeitį. Jei visi kiti žvėrys ir žvėreliai sužeisti ar šiaip patekę į bėdą blaškosi, draskosi, kandžiojasi ar spardosi ir dėl to paprastai būna greitai pribaijami, tai mangutai tokiose situacijose lieka ramūs, apsimeta negyvais. Ir toks jų gebėjimas apsimesti negyvais išgelbėjo daugeliui, atrodo, į beviltišką padėtį patekusių žvėrelių gyvybes ypač tais laikais, kai mūsų medžiotojai su šiais plėšrūnais dar tik buvo pradėję susipažinti. Negi dar lazda daužysi šuns „negyvai“ užsmaugtą ar švariai „nušautą“ žvėrelį. Pametei kur į pašalę, kol ateis eilė jam kailį nudirti, o apsimetėlis mangutas pramerkia akies kraštelį, apsidairo ir tylutėliai nusliūkina vis didindamas greitį. O pasislėpti tai jau jis moka nesvarbu ar miške, laukuose, ar netgi sodybos kieme...

Daug pasakojimų teko girdėti iš medžiotojų apie tai, kaip apsimesdami negyvais mangutai laimingai išvengdavo žūties. Ne kartą teko būti tokio nutikimo liudininku, o ir mane patį ne vienas žvėrelis yra apmověs...

Kolūkių laikais laukuose plytėdavo akimis neaprepiami kukurūzų laukai. Rudenio, kai kukurūzai prauugdavo žmogaus ūgi, šių javų pasėlių plotai tapdavo tikrais „miškais“. Grybautojų armijos išgąsdinti priemiestinių miškų žvėrys tuose „miškuose“ susirasdavo sau prieglobstį iki pat kukurūzų derliaus nuėmimo. Kai miške beveik nelikdavo žvėrių, prie kukurūzų pasėlių plotų tekdavo patraukti ir medžiotojams.

Didelis kukurūzų plotas Margininkų kaimo laukuose jau buvo pradėtas pjauti silosui. Spalio pradžia, tačiau kukurūzai dar nebuvo nukentėję nuo šalnų. Vėjeliui dvelkiant Nikitos Chruščiovo išpopuliarinti javai čežėjo savo dideliais žaliais lapais, ant stiebų laikydami išsipūtusias didžiules burbuoles su geltonais vaškinės brandos grūdais. Kiekvienas grūdas – tarsi mažas gintaro gabalėlis. Kukurūzų kirtimo mašina javų „miškelis“ buvo suraižytas gana plačiomis „kvartalinėmis“ juostomis, kuriose patogu

buvo išsirikiuoti šauliams. Kadangi javuose buvo apsigyvenę šernai, kukurūzų lauke suruošėme varymo medžioklę pagal visas šio medžioklės būdo taisykles. Varovais ėjome patys medžiotojai, o varyti žvėris talkininkavo netoliese gyvenusio seno medžiotojo Zigmo rusų europinės laikų veislės kalaitė vardu Laika. Apie 2,5 m aukščio tankūs kukurūzų pasėliai buvo gera prieglauda žvėrimis, tad šernus iškrapštyti iš javų sąžalyno į atvirą vietą nesisekė. Nieko nepagelbėjo ir Laika, nes gyvų šernų vengė ir buvo specializavusi tik surasti pašautus ar toliau nubėgusius ir kritusius žvėris. Nesisekiant į šaulių liniją išvaryti šernus, nutarėme padaryti pietų pertrauką (medžiotojams dažniausiai pradeda sektis po pietų), kai kukurūzų lauko kampe pasigirdo plonas Laikos amsėjimas. Šauliai linijoje pasiruošė sutikti šernus, tačiau iš kukurūzų išlindo visas spindėdamas iš laimės varovas, už pakarpos tempdamas didžiulį rudenio nusipenėjusį mangutą. Bet varovo laimė greitai baigėsi, nes medžiotojų dauguma nusprendė, kad grobis turi atitekti šuns savininkui Zigmui. Pribaihti sugautą gyvą žvėrelį visų medžiotojų akivaizdoje buvo nepatogu. Beje, smulkių žvėrelių pribaiigimo problema gana kebli. Lietuvos medžiotojai dažniausiai neturi trumpavamzdžių medžioklinių ginklų (sovietmečiu apie tai ir svajoti nereikėjo), o šauti į sužeistą ar sugautą gyvą smulkų žvėrelį mažu atstumu iš rimto medžioklinio šautuvo taip pat nepriimtina, kaip ir daužyti žvėrelį lazda.

Pietaujant, kad be reikalo manguto, tai apsimetančio negyvu, tai vėl viską stebinčio judriomis žvitriomis akutėmis, netąsytu, Laika buvo uždaryta automobilyje. O

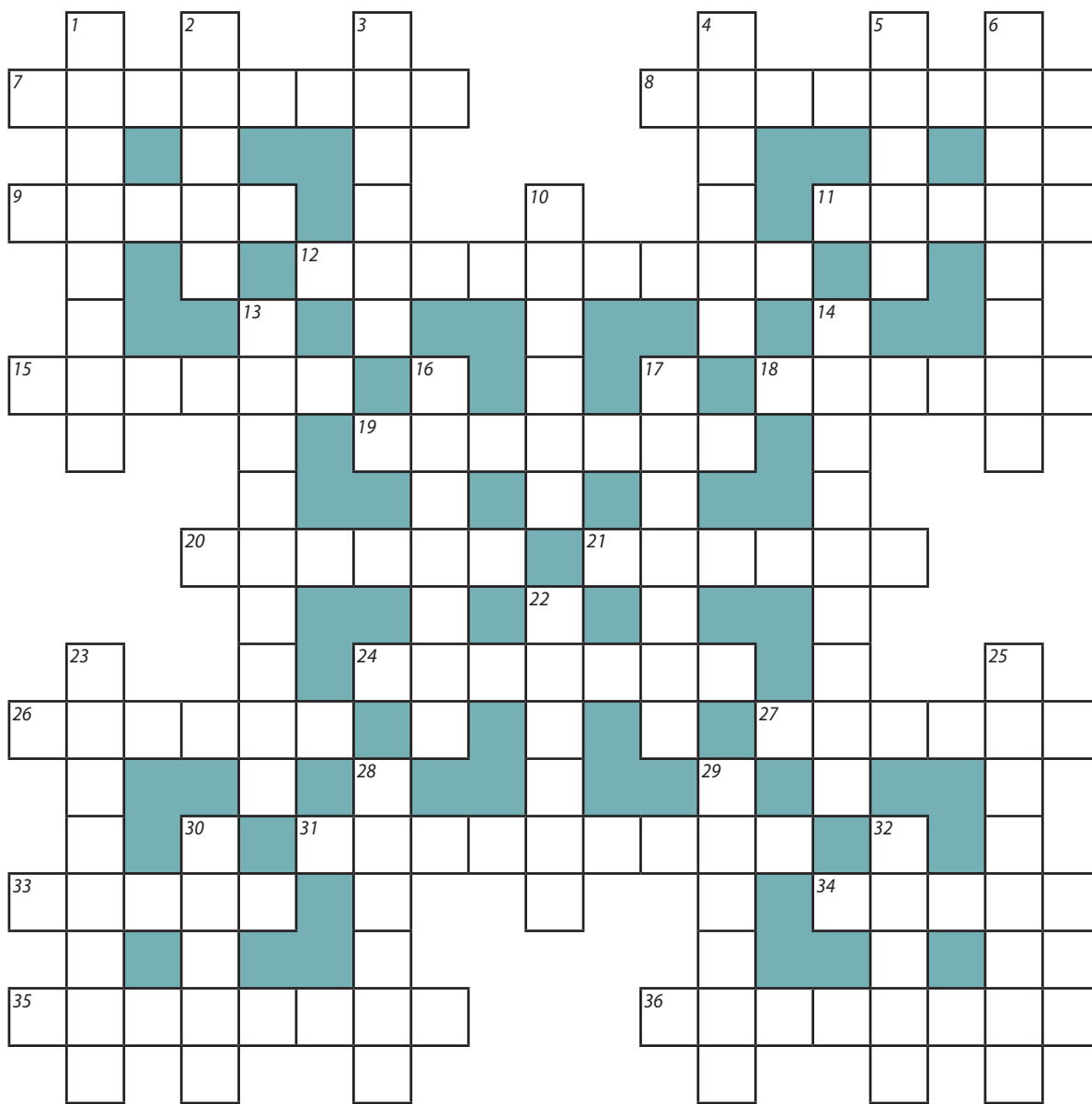
manguto numarinimo procesą, norėdamas atidėti vėlesniam laikui, Zigmą žvėreliui ant kaklo užnėrė nuo kelnų nujuoštą diržą. Tačiau, kai medžiotojas viena ranka laikė diržo galą, kad mangutas nepabėgtų, o kita smunkančias kelnes, nebuvo galimybės pietauti. Tada Zigmą mangutą nusprendė pririšti. Kadangi žvėrelis visiškai nesiblašė ir nerodė jokio noro pasprukti, šaulys diržo galą ant kukurūzo stiebo užnėrė vienu mazgu menkai užverždamas. Atsilaisvinus rankai, medžiotojas ja galėjo laikyti beviltiškai smunkančias kelnes, o su kita ranka pasiimti maisto nuo bendro ant automobilio variklio dangčio padengto „stalo“. Na, o kokie tie medžiotojų pietūs... Prasidėjo niekada nepasibaigiančių medžioklinių istorijų pasakojimai. Ir kam tada berūpėjo vargšas pririštas mangutas. Nebent būtų parūpęs Laikai, bet ši buvo patenkinta, galėdama nors kartą netrukdoma užimti vairuotojo vietą mašinoje. Kai medžiotojas Zigmą tik po geros valandos pasigedo savo kalinio, prie kukurūzų stiebo nebuvo nei manguto, nei diržo. Tą dieną humorą mėgstančiam Zigmui medžioklė tuo ir baigėsi. Laikos pasiūsti pasprukusio manguto pėdomis nepavyko, tad ponas Zigmą keiksnodamas pasprukusį žvėrelį per laukus patraukė į netoliese esančią savo sodybą, ranka prilaidydamas beviltiškai smunkančias kelnes ir palydėtas kitų medžiotojų kikenimo.

Mes medžioklę dar tęsėme, tačiau neradome nei šernų, nei manguto su Zigmo diržu ant kaklo. Reikia manyti, kad neužveržtą ant kaklo diržą mangutas nesunkiai nusimovė ir laimingai gyveno iki kito susitikimo su medžiotojais.

ALGIRO JASILIONIO piešinys

Kaleidoskopas

Sudarė Ona GYLIENĖ

Vertikaliai: 1. Kiek didesnis už naminių žvirblų paukštis, kurio patinėį nesunku pažinti iš rausvai raudonu pilvuko ir juodos galvos. 2. Žmogaus jėga, pajėgumas. 3. Graižaziedžių šeimos savotiško kvapo stambi ežių, patvorių piktžolė. 4. Viksvuolinių šeimos vandens telkinių pakraščiu laibas augalas. 5. Stambus dykaragis atrajotojas ilgais juosvais plaukais. 6. Medis briaunotu liemeniu, pilka lygia žieve, balta kieta mediena. 10. Kryžmažiedžių šeimos bergždynų piktžolė. 13. Kuosos dydžio paukštis, kuris nesunkiai atpažįstamas iš dėmėto kūno bei balto uodegos galo. 14. Šiaurinių kraštų paukštis, laikosi būreliais, į Lietuvą rudenį atskridę ir pasilikę žiemoti lesa uogas ir vaisius. 16. Krūminis gluosnis. 17. Atmosferos kritulių forma, sudaryta iš ledo kristalų, krentančių iš debesų. 22. „Vanago“ žolė. 23. Daugiametė šakniastiebinė žolė, kuri sudaro didelius ir vešlius sąžalynus upių ir ežerų pakrantėse, užliejamose pievose. 25. Medienos parazitais ir saprotrofais, sukeliantis rudąjį medienos puvinį. 28. Daugiametis dvinamis, vijoklinis augalas, užaugantis iki 8 m aukščio, kurio spurgai naudojami alaus gamyboje. 29. Nevalgomas grybas gaubta kepurėle, plonu tampriu kotu. 30. Mašinos dalis ir plėšrus paukštis, kuris skrisdamas aukštai kelia sparnus, linguodamas į šonus. 32. „Visgantis“ augalas.

Kryžiažodžio, išspausdinto žurnalo „Mūsų girios“ 2024 m. Nr. 10, atsakymai:

Vertikaliai: 1. Kompasas. 2. Šiurė. 3. Kakava. 4. Pirtis. 5. Gidas. 6. Patronas. 10. Karmen. 13. Matadoras. 14. Fenomenas. 16. Kriaušė. 17. Čiurlys. 22. Melisa. 23. Kaštonas. 25. Karuselė. 28. Darbas. 29. Kamara. 30. Ekipa. 32. Kaukė. **Horizontaliai:** 7. Moliūgas. 8. Hibridas. 9. Opera. 11. Gairė. 12. Svarainis. 15. Narvas. 18. Pelnas. 19. Briedis. 20. Adomas. 21. Trauma. 24. Ašmenys. 26. Jaukas. 27. Kaukas. 31. Patisonas. 33. Polka. 34. Balsė. 35. Šampanas. 36. Kryžkelė.

Horizontaliai: 7. Miškų ir pievų plaukuotas augalas, kurio vaisiai panašūs į gervės snapą. 8. Žvirblinių būrio plėšrus paukštis. 9. Ekosistema, kurios dirvožemis nuolat ar periodiškai užliejamas vandeniu. 11. Miestelis unikaloje vietoje – 73 ha ploto saloje Dviragio ežere, ir su aplinka susisiekiama dviem tiltais. 12. Kikilinių šeimos poliarinis paukštis raudonu viršugalviu ir juoda gerkle. 15. Cheminis elementas, žymimas raide C. 18. Ugnies valdomas zodiako ženklas, to ženklo žmogus aktyvus, trokšta nuotykių, mėgsta išeiti į žmones. 19. Astrinių šeimos daugiametis, žiedinis augalas, dar vadinama sausaziedžiu. 20. Senovinis drabužis, kurį pirmi dėvėjo Bizantijos graikai, tačiau labiausiai jis buvo siejamas su Romos imperijos piliečiais. 21. Vištinis fazaninių šeimos paukštis. 24. Greičiausias pasaulio paukštis. 26. Daugiametis visžalis augalas su požeminiais, šliaužiančiais ūgliais, kurie turi žvynelius, veda miltingas uogas. 27. Erikinių šeimos dekoratyvinio augalo bereinučio lotyniškas pavadinimas. 31. Erikinių šeimos tarp kiminų augantis uogakrūmis. 33. Labiausiai Lietuvoje paplitęs spygliuotis medis. 34. Kokios nors veiklos smarkus trumpalaikis suaktyvėjimas. 35. Ajerinių šeimos laukinė ir kambarinė gelė. 36. Liaudiškas spanguolės pavadinimas.

Kryžiažodžio atsakymus paskelbsime kitame numeryje.

PONSSE

PONSSE BISON - PATIKIMA MEDVEŽĖ PRODUKTYVIAM DARBUI!

Sužinokite daugiau

- CVT transmisija užtikrina efektyvų galios perdavimą, lemiantį puikią degalų ekonomiją;
- Aukštai vertinama už tolygų mašinos valdymą;
- Greitai ir efektyviai įveikia ilgas distancijas;
- Operatorių pamėgta dėl ergonomikos ir aukšto komforto lygio.

Miško technikos pardavimas: +370 661 11319; +370 610 27218

Servisas: +370 700 55100
Atsarginės dalys: +370 614 03734

Baltic Agro
MACHINERY

 www.balticagromachinery.lt

 BALTIC AGRO MACHINERY LIETUVA

 PONSSE LIETUVA

Husqvarna®

Geresnei pjovimo patirčiai

Geriausia mūsų grandinė

Husqvarna X-CUT™ grandinės tobulai tinka jūsų Husqvarna grandininiai pjūklui. Naujas grandinių asortimentas - aštresnės, geresnės ir stipresnės. Sužinokite daugiau husqvarna.lt

HUSQVARNA X-CUT™